

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIÁLNÍ PRÁCE

Michael Erdinger

DIPLOMOVÁ PRÁCE

KŘESŤANSKÝ ALTRUIZMUS A SOLIDARITA JAKO
IMPULS K SOCIÁLNÍ PRÁCI

ALTRUIZM AND SOLIDARITY IN CHRISTIANITY AS AN
IMPETUS OF SOCIAL WORK

Obor:

Forma studia:

Akademický rok:

Vedoucí diplomové práce:

Oponent diplomové práce:

Datum obhájení:

Výsledek obhajoby:

Sociální práce

Prezenční

2007/2008

Prof. JUDr. Igor Tomeš

MUDr. Milena Černá

P R O H L A Š U J I ,

že tuto předloženou diplomovou práci jsem vypracoval/a zcela samostatně
a cituji v ní veškeré prameny, které jsem použil/a.

V, dne

Podpis:

P O D Ě K O V Á N Í

Děkuji vedoucímu diplomové práce Prof. JUDr. Igoru Tomešovi za inspirativní vedení práce, Doc. Ing. Daliboru Holdovi CSc. za odborné vedení výzkumu a MUDr. Mileně Černé za oponování práce. Dále děkuji svým rodičům za podporu a své přítelkyni za trpělivost. Děkuji všem, kteří se mnou měli shovívavost a podporovali mě během mého nestandardně dlouhého studia.

Obsah

Motto	
Úvod	3
1. Pojmy	5
1.1 Motivace a altruismus	5
1.2 Solidarita	8
1.3 Církev	10
2. Biblické aspekty filantropie a charity	11
2.1. Starozákonní akcenty	13
2.2. Novozákonní akcenty	15
2.3. Církev, přítel chudých	17
3. Církev a sociální činnost	19
4. Historické milníky	24
4.1 Sociální činnost první církve	24
4.2 Práce církve v Říši římské	28
4.3 Posun v poskytování služeb pomoci ve středověku	33
4.4 Teologie osvobození	34
5. Papežské encykliky	37
5.1 Rerum Novarum	37
5.1.1 Důvody sepsání sociální encykliky	37
5.1.2 Obsah encykliky	38
5.1.3 Rerum novarum, základ dalších papežských encyklik	40
5.2 Quadragesimo anno	41
5.3 Mater et magistra	43
5.4 Pacem in terris	46
5.5 Sociální učení církev a Druhý vatikánský koncil	48
5.6 Populorum progressio	49
5.7 Octogesima adveniens	50
5.8 Laborem exercens	52
5.9 Sollicitudo rei socialis	54
5.10 Centesimus annus	55
5.11 Deus caritas est	57
5.12 Závěrem k encyklikám	58
6. Diakonie	61
7. Význam církve dnes a její sociální aktivity na území ČR	64
7.1 Církevní subjekty sociální činnosti ve vybraných církvích u nás	66
7.1.1 Římskokatolická církev	67
7.1.2 Českobratrská církev evangelická	68
7.1.3 Církev bratrská	70
7.1.4 Církev adventistů sedmého dne	72
8. Praktická část	74
8.1 Specifikace výzkumu	74
8.2 Vytyčení problému a otázky k rozhovoru	75
8.3 Obsahová analýza	76
8.4 Závěr výzkumu	81
Závěr	83
Použitá literatura a další zdroje	86

Motto

„Nauka a působení Církve svaté ve společnosti, patří k podstatným projevům života vykoupeného Božího lidu. Současně přispívá ke kultivaci lidstva jako velké rodiny a jeho dějin. Proto má církev právo vždy a všude šířit své sociální učení, pokud to vyžadují lidská práva a spása duší.“¹

¹ Bahounek T.J., PhDr: Sociologický systém sociální nauky církví, Brněnské angelicum, Brno, 2001, str. 6

Úvod

Cílem mé práce je ukázat, jak důležitou roli hrají křesťanské církve a lidé, kteří se cítí křesťany být, při konání sociální práce, při vzniku sociálních aktivit a jak jsou iniciátory při budování sociálních systémů ve společnosti. Jak patřily církve k sociálnímu systému naší společnosti a tím přispívali k jednotě a sociálnímu klidu. Jak díky svému učení rozšiřovaly lásku k bližnímu a vedly ostatní k pomoci druhým a ve svém učení akcentovaly a akcentují pomoc druhým. Jak od počátků je součástí života církve motivace svých členů k pomoci druhým. Cílem je ukázat, jak byla církev, přestože ne vždy její práce byla profesionální, příkladem a inspirací pozdější profesionalizované a institucionalizované sociální práci. A nejen v historii, ale i v současné době patří církevní zařízení do života církve a tedy i do společnosti. Církevní sociální činnost má své místo především tam, kde již stát a samospráva nestačí a v místech, kde je pouze malá skupina potřebných a velká zařízení by byla nenaplněna. Církve také mívají dostatečný lidský a mnohdy i finanční potenciál, takže jsou schopny nahrazovat či doplňovat neziskový sektor v místech, kde nejsou nezisková sdružení pro podporu potřebným rozvinuta.

Je třeba si uvědomit, že církve zde není pouze pro zvěstování evangelia, pro zázemí svých členů, ale především chce působit do světa. Nechce být uzavřená sama do sebe, ale svojí činností chce dokazovat své přesvědčení a svoji víru doprovázet i skutky. Chce být přínosem celé společnosti a to nejen té křesťanské. Církve a svět se od prvopočátku prolínají a navzájem na sebe působí, ovlivňují se a kromě vyjasňování si postojů se i významně doplňují. Proto je sociální práce jednou z hlavních činností, kterou církve slouží světu. Slovo slouží je užito záměrně, neboť

služba bližnímu je jedním ze základních sociálních poslání věřících (viz níže).

Všechny později uvedené sociální církevní aktivity podkládám texty, které mají motivovat členy církve k sociální práci. Ukazují důvody, proč právě církev je nositelkou pomoci bližnímu. Popisují, co vede věřící k pomoci ostatním. Pomocí analýzy církevních dokumentů sleduji, zda církev následuje slova Bible, a to především Kristův imperativ lásky k bližnímu. Následně pomocí analýzy nestrukturovaných rozhovorů zjišťuji, zda jsou křesťané opravdu motivováni svojí vírou k službě druhému.

Práce by měla ukázat, že bez církve by byla sociální práce ochuzená o možnosti rozvoje, o nezištný zájem pracovat pro potřebné. Dále mi jde o akceptování z předkládané práce vystupujícího faktu, že církvi nejde o slávu a moc, ale o pomoc těm, kteří ji potřebují a nemohou najít pomoc jinde. Každý stát by si měl uvědomovat, že církev sama cítí potřebu pomoci druhým a tedy jakékoliv omezování práva církve na konání sociální činnosti by bylo v rozporu se snahou o vytvoření fungující společnosti s minimálním počtem sociálních problémů.

1. Pojmy

1.1 Motivace a altruismus

Než se blíže seznámíme s termínem altruismus, je třeba se krátce zastavit u pojmu motivace, neboť právě altruismus je jedním z hybatelů motivace.

Motivace, z latinského „motivus“, jež je formou slova „moveo“, tedy pohyb, je něco, co je hybatelem našeho chování². Nakonečný vidí motivaci jako: „...proces iniciovaný výchozím motivačním stavem, v jehož obsahu se odráží nějaký deficit ve fyzickém či sociálním bytí jedince a směřující k odstranění tohoto deficitu, které je prožíváno, jako určitý druh uspokojení.“³

Motivace byla a je jednou ze základních otázek, která zajímá nejen psychology ale i laiky po dlouhá léta. I proto těmito slovy začíná mnoho knih, které se problémem lidské motivace zabývají. „Problémy motivace lidského chování vyvolávají pozornost již od nepaměti.“⁴ Člověka nepřestane nikdy zajímat, proč se chová, tak jak se chová. Proč se každý člověk ve stejné situaci zachová jinak. Je zde stálá otázka nad tím, „...zda je naše motivace fyziologická či spíše psychologická. Tedy pudová, či spíše rozumová.“⁵ To vše je objektem zájmu psychologie. Nakonečný začíná svoji knihu slovy: „Nepochybně nejdůležitějším úkolem psychologie bylo a bude vysvětlit, proč se lidé chovají, tak jak se chovají.“⁶

Při studiu fenoménu motivace nalezneme mnoho východisek, které se pokouší najít odpověď na to, proč se lidé chovají, tak jak se chovají. Není ovšem mým cílem

² Hanuš, R., Motivace - motor našeho konání, in http://fyzika.cz/skoly/ucitelske_listy/ul00_01/ul07/motivace.htm [citováno dne 20.března 2008]

³ Nakonečný, M.: Motivace lidského chování, Academia, Praha 1996

⁴ Homola, M.: Motivace lidského chování, SPN, Praha, 1972 str. 7

⁵ Schmalt, H.D., Schneider, K.: Motivation, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart, 1981, str. 11 - 15

⁶ Nakonečný, M.: Motivace lidského chování, Academia, Praha 1996 str. 5

hledat všechny příčiny lidského chování. Zaměřím se pouze na jednu z mnoha forem motivace a tou je fenomén altruismu.

Altruismus, jako jeden z faktorů lidské motivace, je mnohdy spojován právě s křesťanstvím, ale také i s dobrovolnou činností pro druhé. Jak uvádí ve své práci Jaroslav Hynek,⁷ při hledání motivace především k dobrovolné práci nás mezi prvními motivanty napadne právě lidský altruismus. Altruismus jako hybatel lidského chování k pomoci druhým.

Výraz „altruismus“ pochází z latinského slova „alter“, které znamená „druhý“. Jeho třetí pád „altrui“, v překladu druhému, dává plný význam slovu altruismus. Jedná se o označení chování, jednání a mínění jedince, které má přinést užitek druhému jedinci. Jde o nesobeckost, nezištný zájem o pomoc druhým. Konání ve prospěch jiných, aniž by dotyčný, který pomoc či užitek činí, očekával nějakou satisfakci. Altruistické chování klade důraz na spravedlnost, podněcuje ohled na druhého. Některé prameny jej nazývají mravním principem⁸. Vznik tohoto pojmu je připisován francouzskému filosofovi a zakladateli sociologie Augustu Comteovi. Ten chtěl pomocí výrazu altruismus vědecky vyjádřit lidské chování při nezištné pomoci druhému.⁹

Altruismus je jedním z faktorů lidské motivace. A možná, jak již bylo řečeno shora, při přemýšlení nad motivací člověka k pomoci druhým, případně k dobrovolnické službě, je tím prvním, co nás napadá. Základní výraz altruismus bývá doplňován různými přívlasky. Setkáme se tak například s výrazem „čistý altruismus“. Označuje chování, které preferuje prospěch druhého do takové míry,

⁷ Hynek, J., Motivace k dobrovolnictví, závěrečná práce kurzu efektivního řízení, Asociace manažerů absolventů, Praha 2005

⁸ Akademický slovník cizích slov, Academia 1995

⁹ Zdroj: Internetová otevřená encyklopedie Wikipedie, heslo „altruismus“. [citováno 15. ledna 2008]

že může vést až k vlastní ztrátě. Další přívlastky altruismu nalezneme u Friče¹⁰. Zde se setkáme s pojmy:

Reciproční altruismus - očekávání toho, že v budoucnu bude naše konání oplaceno.

Normativní altruismus - chování, které se opírá o morální imperativy a normy a o sociální tlak, tedy kombinuje vnitřní a vnější stimuly.

Emocionální altruismus - základem je soucit člověka s druhými, výsledkem je emoční uspokojení.

Křesťanský altruismus - kombinuje mnohdy již uvedené druhy altruismu, důraz je kladen na milosrdenství a lásku k lidem.

Pravý altruismus - tedy takový, který není ovlivněn žádnou vnitřní ani vnější satisfakcí. Tento druh například dle Herberta Spensera neexistuje.

Při studiu altruistického chování totiž přicházíme mnohdy k domněnce, zda vůbec lze o takto přesně vymezeném chování mluvit. Britský myslitel a filosof Herbert Spencer, který se tímto pojmem zabýval, došel k názoru, že každý altruistický čin nelze považovat za ryze altruistický, neboť mnohdy toto konání přináší vnitřní uspokojení, tedy satisfakci psychickou. A pak již nelze mluvit o nezištné pomoci. Touto absurdní dedukcí došel až k závěru, že altruismus neexistuje, neboť se jedná o skrytý egoismus - tedy formu, která je opakem altruismu.¹¹

U Nakonečného¹² se setkáme také s názorem, že manifestovaný altruismus, tedy boj o nadosobní dobro, může být určitým druhem lidského exhibicionismu. Tedy určité sebezprezentace. A zde opět je velice komplikované určit, co každého jedince k altruistickému chování vede. Křesťané jsou také mnohdy pod tlakem mínění, že svoji pomoc druhým

¹⁰ Frič P. a kol., Dárcovství a dobrovolnictví v České republice, Agnes a NROS, Praha, 2001, str. 12 - 22

¹¹ Zdroj: Internetová otevřená encyklopedie Wikipedie, heslo „altruismus“ [citováno 15. ledna 2008]

¹² Nekonečný M., Motivace lidského chování, Academia, Praha, 1997

dělají proto, aby si zajistili milost u Hospodina. Opět zde nacházíme určitou odměnu za vykonanou práci pro potřebné.

Altruistické chování se člověk učí především nápodobou, je předáváno prostředím, kde se člověk pohybuje a které ho formuje. Člověk který dostává, je pak schopen a ochoten i dávat. Člověk musí najít k altruistickému chování vzor, motivaci a přijmout jej jako službu společnosti. Mnohdy jej formují vzorce chování společenství, ve kterém žije. A právě v tom se již od svého počátku snaží křesťanství budovat mezi svými následovníky vnitřní přesvědčení. Víra je mnohdy tím faktorem, který člověka utváří a formuje jeho hodnoty a životní priority.¹³ Pomoc druhému by měla být nedílnou součástí života každého člověka žijícího v křesťanské víře. Pomoc bližním je totiž druhým ze dvou základních kamenů celého křesťanského učení. Tím prvním je láska k Hospodinu¹⁴.

1.2 Solidarita

Při analýze postoje křesťanských církví k pomoci druhým se setkáme ještě s jedním pojmem, a tím je solidarita. Výraz pochází z latiny, kde znamená pevnost, celistvost. Dnes je vnímán jako vzájemná odpovědnost mezi dvěma a více osobami.¹⁵ Také ji lze vykládat jako porozumění pro jednotlivce či celek.¹⁶ Jedná se tedy o určitý druh soucítění jedince s ostatními v daném společenství a také o systém, ve kterém relativně spravedlivě dochází k sociální stabilitě. Solidarita je jedním ze základních principů sociální politiky, je základem demokratických sociálních systémů. *„Sociální solidarita představuje neodmyslitelný myšlenkový atribut*

¹³ Chráska, P.: Má víra vliv na lidské rozhodování?, UK FSV, bakalářská práce, Praha 1997, Str. 6

¹⁴ Bible, ČEP, Marek 12, 31

¹⁵ Neubert M.: Solidarita v době globalizační, 2004, in www.sds.cz/docs/prectete/ouno/sol_glob.htm [citováno 2.4.2008]

¹⁶ Klimeš, L.: Slovník cizích slov, SPN Praha, 1981

*sociální politiky*¹⁷ Solidarita byla i první formou pomoci v počátcích církve. A to především v době, kdy docházelo k pronásledování křesťanů. Později se rozvíjela především mezi těmi, kteří tvořili komunity (například komunita husitů v době husitských válek), ale také mezi pronásledovanými společenstvími, nebo mezi menšinami ve společnosti. V mimocírkevním prostředí se setkáme se solidaritou zaměřenou především na rodinu a na svoji nejbližší socioskupinu. Až počátkem 20. let se v mimocírkevním prostředí solidarita rozšiřuje a nabývá celospolečenského rozměru.¹⁸

V monoteistických náboženstvích se v počátku rozvíjí solidarita také především mezi lidmi stejné víry. To se projevovalo silně v počátcích křesťanství, kdy byli křesťané pronásledováni Římany. Matoušek uvádí, že Římané konstatovali, „...že křesťané milují jeden druhého, ještě dříve, než se poznali.“¹⁹ Ale právě křesťanství, na rozdíl například od islámu²⁰, rozšířilo solidaritu i za hranice svého společenství. To vyvrcholí opět především ve 20. století, kdy se křesťanské církve zcela oprostí od vazby jen na své členy a soustředí svou pomoc i na lidi bez křesťanské církevní příslušnosti.

Solidarita, jako výraz křesťanské lásky k bližnímu, se projevuje dvěma formami. Buď se jedná o přímou pomoc, ať již materiální, nebo osobní, anebo se jedná o sbírky, které jsou shromažďovány od lidí a následně rozdělovány potřebným. Dnes se můžeme setkat s institucionalizovanou

¹⁷ Krebs V.: Sociální politika, Kodex, Praha, 1997 str. 44

¹⁸ Neubert M.: Solidarita v době globalizační, 2004, in www.sds.cz/docs/prectete/ouno/sol_glob.htm [citováno 2.4.2008]

¹⁹ Matoušek O. a kol.: Základy sociální práce, Portál, Praha 2001 str. 42

²⁰ Islám na rozdíl od křesťanství klade důraz na pomoc pouze těm, kteří jsou členy Islámu. Tedy jedná se o pomoc vázanou na členství.

křesťanskou solidaritou napříč denominačním spektrem například v organizaci CSI.²¹

1.3 Církev

Pro církev najdeme v řečtině výraz „shromáždění Pánovo“, v latina užívá již pouze výrazu „shromáždění“²². Obecně je dle českého práva církev chápána jako křesťanská náboženská společnost zřízená dle zákona č. 3/2002 Sb. ve znění pozdějších předpisů, založená za účelem vyznávání určité náboženské víry.

Církev byla jednotná až do svého prvního rozdělení roku 1054, kdy došlo k oddělení východní církve od západní. Tento stav trval do příchodu evropské reformace, během které došlo k oddělení protestantských církví od církve katolické. Toto rozdělení trvá dodnes.

Výraz církev je v této práci chápán jako označení pro institucionalizované křesťanské společenství. Pokud není uvedeno jinak, jsou za církve považována všechna křesťanská společenství bez rozdílu vyznání a tradice.

²¹ Christian solidarity international - Křesťanská mezinárodní solidarita, založena v roce 1977 na pomoc místům, kde dochází k represím vůči křesťanům a dala na pomoc obětem přírodních katastrof apod. (www.csi-cr.cz)

²² Zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/cirkev> [citace dne 20.4.2008]

2. Biblické aspekty filantropie a charity

Ptáme se, co vede křesťany ke službě druhému, k solidaritě, k nezištné pomoci, k altruismu. Na čem staví křesťané své sociální učení. Co je tou motivací, která dává vzniknout takovému dílu, jako je charitativní činnost. Proč k významným projevům života církve patří právě sociální a charitativní činnost. Jednoduchou odpovědí by mohlo být: „Bible“. Tedy její obsah. Bible se od začátku hlásí ke všem utiskovaným, ke všem, kteří nejsou „na špici společnosti“, k těm, kteří pomoc společnosti potřebují. Celá zvěst o Ježíši Kristu, jeho učení a jeho působení zde na zemi je toho dokladem. Ježíš na mnoha místech Nového zákona vyzývá své posluchače a všechny, kteří v něj uvěřili, k následování. Apoštol Pavel říká v epištole Filipským: *„Necht' je mezi vámi takové smýšlení, jako v Kristu Ježíši“* (Filipským 2, 5). Tedy stejně motivované k pomoci druhým a k šíření myšlenky o pomoci potřebným. Pro každého křesťana je Písmo Svaté základním a jediným²³ věroučným vodítkem v životě a v něm hledá inspiraci pro svůj nejen duchovní, ale i praktický život. Skrze Bibli si křesťan utváří své osobní, etické a společenské normy. Nejen život Ježíše Krista, ale i starozákonní příběh vyvedení izraelského lidu z Egypta ukazuje, o koho má Bůh zájem. O porobený a otrokářský lid, který úpí pod faraónem. Tomu dává svobodu, tedy jakési „sociální uzdravení“. Lid porobený, je lid vyvoleného národa Izraelců. Tedy Hospodin se zajímá o svůj lid. Zde můžeme exegeticky²⁴ dojít k myšlence, že Bůh se stará o člověka. O každého z nás, neboť on je stvořitelem člověka, tedy člověk je jeho vyvolený.

²³ Tímto bych nechtěl upozadit mnohé, zejména katolické, dokumenty, dogmata, katecheze a jiné církevní spisy, které mají svoji důležitost. Ale i ty všechny vycházejí z Písma svatého. Bible je totožná pro všechny křesťanské církve.

²⁴ Exegezi se rozumí výklad biblického textu. Tedy hledání souvislostí a významů původního textu pro dnešní dobu.

Teologicky bychom na základě biblické zvěsti mohli touhu po nezištné práci pro druhé odůvodnit slovy, že již zde na zemi můžeme okoušet Boží království, které je bez zla a utrpení. Život církve probíhá v tomto světě. Svět je dějištěm církve, která jej má obohacovat a pozměňovat tak, aby odpovídal Božím stvoření a přibližoval se k ideálu nebeského království. *„Místo církve je ve světě, aby na něm vyznávala svoji víru a konala službu lásky“*²⁵. Církev stojí právě na milosrdenství a na aktech lásky k bližnímu, kterou má konat. A právě proto by každý křesťan měl k jeho rozkvětu přispívat svojí činností a aktivitou. Měli bychom žít a pracovat tak, abychom byli Hospodinu co nejbližší. Ježíš nechce po svých následovnicích aby se učili dogmata, aby studovali a udržovali nějaký kult. Aby seděli zavřeni při meditacích, anebo naopak aby dávali svoji víru na obdiv na veřejnosti pomocí slov. Ježíš chce, aby lidé žili Krista. Aby přinášeli ovoce, tedy aby naplňovali smysl stvoření. Říká: *„Po jejich ovoci je poznáte“*²⁶. Člověk má být ten, který dává světu smysl. Který svět ochucuje a prosvětluje. *„Vy jste sůl země“, „Vy jste světlo světa“*.²⁷. A člověk naplňuje vůli Boží a odkaz Kristův pouze tím, je-li zde pro druhého člověka. Uvádí-li biblickou zvěst do praktického života.

Abychom lépe pochopili význam některých Kristových slov, musíme si uvědomit, že v biblické řeči nenajdeme slova jako „sociálně potřebný“, „postižený“, „menšina“ apod. Bible pro všechny skupiny těch, kteří potřebují pomoc používá výraz „chudí“. Nejde tedy jen o nedostatek materiálních prostředků, ale i o nemoc, retardaci, vykořisťování a také o všechny marginalizované skupiny ve společnosti.

²⁵ Hromádka J.L.: Křesťanství v myšlení a v životě, Orbis, Praha, 1931 str. 42

²⁶ Bible, ČEP, Matouš, 7, 16

²⁷ Bible, ČEP, Matouš 5, 13-14

Kdybychom chtěli velmi jednoduše shrnout čím je křesťanský Bůh, na čí straně stojí, zjistíme, že nejde v první řadě o jeho následovníky (i když se nám to ve Starém zákoně může tak zdát). Křesťanský Bůh, slovy Doležela, „...stojí na straně chudých a utlačovaných.“²⁸ A proto je posláním všech jeho následovníků podílet se na ochraně lidských práv, na zabezpečení potřebných, a na péči o Hospodinovo stvoření, tedy jeho lid. Přestože lid pozemský je hříšný a není jeho cílem být jako Bůh (protože to je nemožné), má se snažit chovat jako Hospodin. Své chování má být Hospodinem inspirováno. „Člověk má chudým pomáhat, neboť to před ním učinil sám Bůh“.²⁹ A není tím míněno jen starozákonní vysvobození izraelského lidu z otroctví v Egyptě, ale i novozákonní akt lásky v podobě obětování Ježíše Krista za hříchy všech lidí.

2.1. Starozákonní akcenty

Přestože je pro křesťana stěžejní příchod Kristův a svědectví o něm, nesmíme zapomínat na Starý zákon, který je součástí křesťanské Bible. Tedy na původní učení judaismu, ze kterého křesťané vycházejí. S příchodem Krista totiž nenastalo zrušení Starého zákona. Jak on sám říká: „Nedomnívejte se, že jsem přišel zrušit zákon nebo proroky, nepřišel jsem zrušit, nýbrž naplnit“³⁰

Na první pohled nám může připadat, že starozákonní tradice nemá s altruismem a solidaritou mnoho společného. Například všem známé desatero Božích přikázání nehovoří o solidaritě a pomoci druhým. Také mnoho známých příběhů hovoří o tom, že většina našich činů má být motivována vztahem k Hospodinu, který svůj izraelský lid trestá, pokud nekonají v intencích jeho slova. Může se nám zdát, že na

²⁸ Doležel J., *ThLis, Bůh na straně chudých - biblické inspirace sociální práce, Caritas, Olomouc, bez vřočení, str. 1*

²⁹ *Tamtéž, str. 3*

³⁰ *Bible, ČEP, Matouš 5, 17*

rozdíl od novozákonního milostivého Boha se zde setkáváme pouze s Bohem zákonů, příkazů, trestů a odklonu od neposlušných. Ale podíváme-li se do židovského zákona - Tóry, tedy pěti knih Mojžíšových, již zde, a to především v knize Levitikus, která obsahuje většinu Hospodinových nařízení, najdeme několik příkazů, jak se mají lidé chovat k těm, kteří jsou v nouzi. Jak má vypadat to, co můžeme nazvat solidaritou. Příkladem nám mohou být tyto verše:

„Bude-li přebývat s tebou ve vaší zemi někdo jako host, nebudete mu škodit. ten kdo bude s vámi přebývat jako host, bude vám jako jeden z vás domorodců. Budeš ho milovat jako sám sebe, protože i vy jste byli hosty v zemi egyptské.“ (Lev, 19, 33-34)

„Až budete ve své zemi sklízet obilí, nepožeň své pole až do samého kraje a nebudeš paběrkovat co zbylo po žni. Ani svou vinici úplně nevysbíráš, nebudeš na své vinici paběrkovat spadaná zrnka. Ponecháš je pro chudáka a pro hosta.“ (Lev, 19, 9-10)

„Každého třetího roku odneseš všechny desátky ze své úrody toho roku a složíš je ve svých branách. I přijde Lévijec, protože nemá s tebou podíl ani dědictví, a bezdomovec, sirotek a vdova, kteří žijí v tvých branách, a budou jíst dosyta, aby ti Hospodin, tvůj Bůh, žehnal při každé práci, kterou bude tvá ruka konat.“ (Deut, 14, 28-29)
Dalším z příkladů může být i takzvaný levirátní zákon, podle kterého si museli mladší bratři brát vdovy po svých starších bratrech, aby byla vdova zabezpečena a rod nezanikl, neboť s ní zplozené děti právně náležely zemřelému.

I mimo tento židovský zákoník najdeme kladný vztah k pomoci potřebným. V žalmu 72, který lze považovat za oslavu moudrého krále, či za popis, jak by měl dobrý král vypadat, najdeme pasáže, které kladou na přední místa i pomoc.
„Zjedná právo poníženým z lidu, dá zvítězit synům ubožáka,

zdeptá utlačovatele.“ (verš 4), „Vysvobodí ubožáka, jenž volá o pomoc, poníženého, jenž nemá pomocníka.“ (verš 12) *Zásadní texty, které předznamenávají příchod a působení Ježíše Krista a jeho dalších následovníků můžeme najít v knize Izajáš. Ta obsahuje mnoho prorockých slov, která jsou později v Novém zákoně v příchodu Ježíše Krista naplněna. Pro záměry této práce je důležitý oddíl 61. kapitoly, 1-2 verš: „Duch panovníka Hospodina je nade mnou. Hospodin mě pomazal k tomu, abych nesl radostnou zvěst pokorným (tj. chudým). Poslal mě obvázat rány zkroušených srdcem, vyhlásit zajatcům svobodu a vězňům propuštění, vyhlásit léto Hospodinovy přízně.“ S tím nám právě již koresponduje novozákonní text z Lukášova evangelia (4.kapitola), kdy Ježíš po přečtení textu z Izajáše odpovídá, že právě nyní nastala ta chvíle.*

Je třeba ale říci, že tato nařízení k sociální činnosti jsou jen malou částí všech nařízení, která v Tóře najdeme. Převážná většina se týká vztahů lidí k zemi, k Bohu a k rituálům v průběhu roku či života, či ke kultickým nařízením. Nemůžeme tedy říci, že by se jednalo o náboženství, které si zakládá na pomoci druhým a na milování všeho lidského, jak je tomu u křesťanství, kde filantropie hraje jednu z hlavních rolí. Ale na druhou stranu je třeba si uvědomit, že právě judaismus položil základ křesťanské etice.

2.2. Novozákonní akcenty

V příchodu Ježíše Krista bylo naplněno to, co bylo ve Starém zákoně zvěstováno. Z dnešního hlediska by se dalo říci, že Bůh se přiblížil lidem. Jeho učení bylo přetransformováno ve srozumitelnější formu a bylo zjednodušeno a přiblíženo lidem. Stejně i tak všechna starozákonní přikázání Desatera a jiných nařízení. Na

několika místech najdeme také novozákonní transformaci některých nařízení, tak typickou právě pro křesťanství. Transformaci, kdy je násilné řešení změněno na smířčí či láskyplné řešení. „Slyšeli jste, že bylo řečeno: Oko za oko, zub za zub. Já však vám pravím, abyste se zlým nejednali jako on s vámi; ale kdo tě uhodí do pravé tváře, tomu nastav i druhou; a tomu, kdo by se s tebou chtěl soudit o košili nech i svůj plášť.“³¹ Ježíš jednoznačně přináší mírové poselství. Násilí nemá být opláceno násilím. Zlo nemá plodit další zlo.

V Novém zákoně nacházíme „největší přikázání“, které je pro všechny křesťany mottem do života. Skládá se ze dvou částí. První se týká vztahu člověka a Boha a druhé vztahu člověka a člověka: „Miluj bližního svého jako sám sebe“.³² Na těchto dvou přikázáních založil Ježíš celé své působení zde na zemi a z něj vychází základ křesťanského učení. Požadavek lásky k bližnímu se jeví až radikální, pokud nelze milovat bližního, nelze se ani přiblížit ke Kristu. Ke Kristu se přibližujeme skrze pomoc bližnímu. Kristus ani nikde nedává výčet toho, kdo je bližní. Pouze naznačuje v příbězích, kdo to může být. To, kdo je náš bližní, se snaží výstižně nastínit Otakar Funda ve větě: „Bližní je ten, který se člověku v životě přihodí“³³. V Bibli se setkáváme s tím, že bližní může být i někdo, kdo nepatří mezi sblížené národy, tedy mezi naše přátele. Zajímavé je, všimnout si posunu ve slově bližní vzhledem ke Starému zákonu. Neboť ve Starém zákoně je bližní ten, který je soukmenovec, který „patří do rodu“. V Novém zákoně je již bližní každý, který pomůže potřebnému, který někomu prokáže dobrodiní i kdyby to byl občan národa zavrhaného.

³¹ Bible, ČEP, Matouš 5, 38-39

³² Bible, ČEP, Marek 12, 31

³³ Funda O.A.: Křesťanství, jev lidských dějin a kultury, UK, Praha, 1992, str. 20

Příkladem je podobenství O milosrdném Samařanu.³⁴ I Matoušek ve své knize Základy sociální práce popisuje toto biblické místo. Dokonce uvádí, že „...tento příběh je modelem charitativní činnosti, neboť popisuje to, čím se vyznačuje účinná pomoc“.³⁵

Kristus je sjednotitelem potřebných. Jeho věta: „Pojďte ke mně všichni, kdo se namáháte a jste obtíženi břemeny a já vám dám odpočinout“³⁶, je vyznáním jeho touhy a předsevzetí pomáhat ostatním, kteří jeho pomoc potřebují. Neboť břemeny jsou zde myšleny životní strasti, osobní problémy, zdravotní problémy a vše, co člověka vyděluje a oddaluje jej od běžného žití na tomto světě. A právě zde nacházíme hlavní křesťanské impulsy pro sociální práci a pro pomoc potřebným. V životě a působení Ježíše Krista. V jeho vzoru. A v doporučení, že každý máme milovat druhé jako sami sebe. Již Ježíšovi nejbližší následovníci se snažili o rozšiřování křesťanské práce. Tato láska k lidem nemá být projevoována ústy, ale skutky. „Pravá a čistá zbožnost před Bohem a Otcem znamená pamatovat na vdovy a sirotky v jejich soužení“³⁷. „Má-li někdo dostatek a vidí, že jeho bratr má nouzi a bez soucitu se od něho odvrátí – jak v něm může zůstat Boží láska? Dítka nemilujte pouhým slovem ale opravdovým činem“³⁸.

2.3. Církev, přítel chudých

O zmírnění chudoby a snížení počtu sociálně potřebných se snažili i jiní. Mnohé filosofické školy přinášely útěchu a pomoc, ale pouze křesťané přinášeli pomoc v praktické rovině. Přinášeli konkrétní pomoc konkrétním případům.

³⁴ Bible, ČEP, Lukáš 10, 25 - 37

³⁵ Matoušek O. a kol.: Základy sociální práce, Portál, Praha 2001, str. 37

³⁶ Bible, ČEP, Matouš, 11, 28

³⁷ Bible, ČEP, List Jakubův, 1, 27

³⁸ Bible, ČEP, 1.list Janův, 3, 17.18

Biskupové měli v povinnostech být i „přítelem chudých a žebráků.“³⁹.

Je ale třeba uvědomit si, že křesťanství není oslavou chudoby a bídy. Neznamená to, že ti, kteří nejsou potřební, nemají u Krista místo. Naopak. Touha po vyloučení chudoby a bídy ze světa je zjevná. Ježíš se identifikuje s potřebnými a tak motivuje své následovníky k pomoci. „Cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili“.⁴⁰ Tento text má za následek mnohá rozhodnutí k pomoci potřebným, která jsou cestou jak se přiblížit shora uvedenému Božímu království. Chudoba je předmětem péče⁴¹, ke které nás Ježíš zavazuje a motivuje. A právě „...Ježíšovo učení je tím, co v naší kultuře, v celé historii kultivovalo postoj člověka k druhému“.⁴²

Uvedl jsem jen některá z mnoha dalších příkladů, které jsou v Novém zákoně vyřčeny Kristem nebo jeho následovníky. Vidíme, že pomoc potřebným je úzce spjata se samotnou vírou. Křesťanský vztah ke světu dobře vystihuje Matoušek: „Křesťanství je sociální náboženství, neboť není orientováno pouze na vztah jednotlivého člověka k vyšší moci, nevede jedince jen k sebezdokonalování, ale snaží se i o zlepšení mezilidských vztahů a podmínek života společenství.“⁴³ Ve vyznání, že Hospodin je náš Pán je řečeno, že se vylučuje to, aby někdo tvrdil že je křesťanem a přitom nebyl pomocí svým bližním. Zde jasně vidíme, že jedním ze základních kamenů křesťanské víry je sociální práce. Respektive pomoc druhým a to v jakékoli formě.

³⁹ Hromádka J.L.: Křesťanství v myšlení a v životě, Orbis, Praha, 1931, str. 46

⁴⁰ Bible, ČEP, Matouš, 25, 40

⁴¹ Machovec Milan, Ježíš pro moderního člověka, Orbis, Praha, 1990, str.56

⁴² Hynek J., Motivace k dobrovolnictví, Praha, 2005

⁴³ Matoušek, O. a kol.: Základy sociální práce, Portál, Praha, 2001, str. 35

3. Církev a sociální činnost

Pavel Filipi na konferenci Diakonie v České republice⁴⁴ pronesl na úvod pro život církve velmi podstatná slova: „Církev je diakonická – tedy služebná, nebo to není církev“.⁴⁵ Tím jenom potvrzuje slova Hanse Wolfa, který ve své knize o základech Diakonie píše: „Evangelium bez diakonie je duté. Slova bez konání jsou prázdná.“⁴⁶ Tato obecná platnost musí v církvi platit, ať jde o církev historickou nebo současnou. Na základě čtení Bible (viz některé pasáže uvedené shora) nelze být platnou církví bez konání pomoci druhým. A možná i právě díky tomu, že církev se vždy snažila být takto prospěšnou, se v textu papeže Lva XIII objevuje zajímavý paradox. „Díky tomu, že církev pečovala ve prospěch potřebných, byla za to velebena i nepřáteli.“⁴⁷ Tedy ohlas na činnost církve byl kladný i v místech, která křesťanství ani nepodporovala ani s ním nesouhlasila či se s ním neidentifikovala.

Sociální nauka církve, byť v neformalizované podobě, byla hlásána již od prvních staletí vzniku křesťanství. Snahou církve a jejích členů je, aby to, co určuje naši společnost, to co vytváří kodex etického chování, bylo založeno na spravedlnosti a solidaritě⁴⁸. Aby láska k bližnímu tak, jak ji hlásal Ježíš Kristus, přicházela ve světě k naplnění a tím přinášela pokoj a mír národům. Diakonie, tedy církevní sociální pomoc, je založena na lásce. Na té lásce, která je hybnou silou praktického života křesťana. V ní je také podstata křesťanské sociální služby. Bez lásky a projevu lidskosti nelze provozovat jakékoliv církevní úsilí v sociální oblasti. „Není lidského

⁴⁴ Církevní instituce pro profesionální pomoc druhým. Více o Diakonii v 6. kapitole

⁴⁵ Sborník písemných materiálů z konference Diakonie v ČR a ERC, 7.-8. června 2002. (www.diakoniecce.cz [citováno 28.ledna 2008])

⁴⁶ Wulf, H.: Fundamente der Diakone, Berlin, bez vnočení str. 60

⁴⁷ Rerum Novarum, 24, 1891

⁴⁸ Sociální pastýřské listy, Česká křesťanská akademie, Praha, 1998, str.11

umění, které by dokázalo nahradit křesťanskou lásku, cele se obětující pro cizí blaho. Jediná církev má onu podivnou sílu, poněvadž ta se nedá načerpat nikde jinde, než jen v nejsvětějším srdci Ježíšově."⁴⁹ Církev cítí osobní odpovědnost za každého člověka. Za každého z nás. Za Boží stvoření. Za lidskou důstojnost. Bůh určil člověka, aby byl správcem Božím na zemi⁵⁰. A proto je samozřejmostí, že křesťan potřebné vyhledává a usiluje o nápravu, či o zpětné začlenění člověka do společnosti. Pro člověka, který ve víře nežije je to možná nepochopitelné, ale z církevního hlediska je třeba si všimnout linie: Bůh - stvořitel, Kristus - vykupitel, církev - vykonavatelka. Tedy při zpětném pohledu jsou církve údy Kristova těla⁵¹, tedy vykonavatelky jeho myšlenek a Kristus je Boží syn, tedy syn toho, kdo člověka stvořil. Pokud chce církev žít v odkazu Krista a tak naplňovat vůli Boží, musí se péči o bližní věnovat. Pokud chce věřit v Boha, musí žít křesťanskou láskou. Jak vychází ze závěrů Druhého vatikánského koncilu, má církev jako autorita vysvětlovat a potvrzovat základní principy mravního řádu, které jsou v kontextu s lidskou přirozeností.⁵²

Při analýze církevní motivace není možné pominout pojem spravedlnost, která je církví chápána jako základní pilíř dobře fungující společnosti. Skrze spravedlnost se může uskutečňovat bytí člověka, který nestrádá na úkor jiných. Každý člověk má být spravedlivě přijímán ve své osobitosti, se svým posláním a se svými vlastnostmi. Spravedlnost též odstraňuje diskriminaci a utlačování. Právě pro tyto aspekty se stala spravedlnost jedním ze základních principů církevní sociální politiky, která chce přispívat ke kultivaci lidstva a lidských dějin.

⁴⁹ Lev XIII, Rerum Novarum 24, 1891

⁵⁰ Bible, ČEP, Genesis 1, 26-28

⁵¹ Bible, ČEP, Efezským 5, 30

⁵² Bahounek J.: Sociální učení církve, Petrov, Brno, 1991, str. 6

Aby mohla být tato spravedlnost naplňována, je třeba mezi lidmi rozšiřovat solidaritu. Tedy snahu těch, kteří pomoc nepotřebují, případně mají nadbytek toho, čeho se jiným nedostává, o rozdělení se o to co mají, či o pomoc těm, kteří ji potřebují. Solidarita má v člověku podněcovat ochotu a touhu pomoci bližnímu, případně podpořit toho, kdo tuto pomoc poskytuje. Katolická encyklika „*Sollicitudo rei socialis*“ chápe solidaritu jako „pevné a trvalé rozhodnutí angažovat se ve věcech obecného blaha“⁵³.

Zajímavý pohled přináší reformátor Martin Luther. Zdůrazňuje, že milosrdný Bůh chce konat milostivé skutky pro ty nejbídnější skrze nás. K tomu rozvinul teorii o maskách, kdy my lidé jsme Boží masky, skrze které se Bůh uskutečňuje ve světě. Díky nám tak působí ve světě a my mu to musíme svými rukama umožnit.⁵⁴

Rozdílem mezi státem a církví, který nelze přehlédnout, byl pohled na člověka. Pohled na jedince. Panovníci, ale i představitelé jiných státních zřízení, hleděli na lid jako na masu. Jako na velké uskupení, které tvoří společnost. A na základě tohoto „skupinového“ pohledu bylo s lidmi zacházeno. A proto docházelo k přehlížení minorit. K přehlížení jedinců, kteří potřebovali cílenou a individuální pomoc. Křesťanství, na základě svého učení o spasení, hledí na každého člověka zvlášť. Hledí na hodnotu každého jednotlivě. Snaží se právě potřebné jedince vyhledávat. Lze říci, že se na ně přímo zaměřuje. Církev na masy nehledí. A právě proto byla církevní pomoc tak potřebná. Vyvažovala masový obraz společnosti.

Velkou výhodou při práci církve v sociální oblasti vidím v tom, že není pod politicko-ekonomickým tlakem, jak je tomu u státní správy, případně u podnikatelských

⁵³ Sociální pastýřské listy, česká křesťanská akademie, Praha, 1998, str. 40

⁵⁴ Kišš I.: Sociálna problematika v evanjelickej teológii, EBF UK, Bratislava, 2001, str 69

subjektů. Že její činnost může reflektovat potřeby společnosti a nemusí přitom myslet na zisk Tedy na zisk jak ekonomický, tak i na zisk společenský. Ziskem církve může být pouze přispění k všeobecné rovnováze ve společnosti.

Všechny církevní aktivity, o nichž se později zmíním, zachovávaly v klidných dobách rovnováhu ve společnosti. Základem církevní práce ovšem nebyla snaha o stabilizaci společnosti. Zde si všimněme ale i základního rozdílu mezi sociální činností církve a pozdější činností měst a státu. Církev primárně pomáhá jednotlivci. Její práce je za účelem pomoci potřebným. Snahou církve je společnost ozdravovat. Zajistit, aby se lidé měli dobře. Stabilizace společnosti je až druhotným jevem. U pozdější veřejné sociální činnosti byl základem fakt, že pokud bude fungovat péče o potřebné, společnost bude stabilizovaná a klidná. Proto bylo třeba souhry církevní a mimocírkevní sociální činnosti.

Významnou roli církev hrála a stále hraje v době společenských krizí, válek a přírodních katastrof. Je schopna flexibilně jednat jak během konfliktu, tak bezprostředně po něm. Během válečných konfliktů nefiguruje ani na jedné znepřátelené straně a tak může být nezištnou pomocí všem, kteří pomoc potřebují.

Církevní instituce byly a jsou inspirací pro státní systémy sociální péče. Jsou také dostatečným partnerem státům, kde se nedaří tuto pomoc státem institucionalizovat. Jak říká Matoušek: *„V Evropě platí, že instituce zřízené křesťanskými církvemi pro podporu hendikepovaných, jsou do jisté míry přejímány novodobými systémy státní sociální péče. Formy těchto institucí jsou*

neobyčejně stabilní v čase a v mnoha zemích úspěšně přežívají i oddělení církve od státu...⁵⁵

Vzhledem k velkému počtu členů církví, ale k malému počtu profesionálních pracovníků, kteří se na práci církve podílejí, bylo a je nedílnou součástí práce církve dobrovolnictví. Dnes tolik propagovaná lidská činnost vycházela původně právě z církevního prostředí. Řadoví členové církví přicházeli nejen s materiální pomocí, ale především s ochotou pomoci. Aniž by očekávali materiální či morální odměnu, přicházeli za potřebnými, případně do kostelů a ptali se, kde mohou pomoci. Přicházeli motivováni láskou k bližnímu a touhou přispět k harmonii a rovnováze ve společnosti. Celá evropská dobrovolnická práce se rozvíjí na základě dobrovolné charitativní práce křesťanské církve.

Všechny tyto zmíněné aspekty vedou k tomu, abychom žili v lidsky důstojném, spravedlivém a solidárním světě. Tedy etické ideály církve by měly být akceptovány i lidmi, kteří v církvi nežijí. Nazval bych to výrazem etická misie, tedy hlásání a především konání křesťanské etiky, která může být přijímána i sekulárním světem. Právě Evropa se svými křesťanskými kořeny může přijímat křesťanské ideály, respektive ty ideály, které nás vedou k lásce k bližnímu, aniž by musela působit jako náboženský kontinent. Jinak řečeno, sekulární svět více či méně ctí křesťanské hodnoty, jen je třeba mezi lidmi tyto hodnoty prohlubovat a aktivním působením církve uprostřed sekularizované společnosti je iniciovat.

⁵⁵ Matoušek O. a kol.: Základy sociální práce, Portál, Praha, 2001, str. 43

4. Historické milníky

4.1 Sociální činnost první církve

Začátkem této kapitoly lze uvést slova Aleše Opatrného: *„To co dnes všeobecně nazýváme sociální prací, bylo po dlouhou dobu v Evropě v podstatě doménou církve.“*⁵⁶ Přestože zcela první náznaky sociální práce a zabezpečení lidí v nouzi nalezneme už v rodové společnosti a v antice⁵⁷, až s příchodem monoteistických náboženství, a to především s příchodem již zmiňované křesťanské filantropie⁵⁸, nacházíme cílenější otevřené pojetí, vyrůstající z touhy pomoci bližnímu. Otevřeností je myšlen fakt, že církve se staraly o všechny potřebné bez rozdílu příslušnosti k sociální skupině, místu, městu, bez rozdílu sociálního statutu a bez jakýchkoli závazků toho, kterému je pomáháno. Jejich práce byla univerzální. *„Sociální práce měla ve svých počátcích neoddiskutovatelný duchovní aspekt“*⁵⁹. Křesťanství se začalo zajímat nejen o sebe sama, ale hlavně o lidi potřebné. Křesťanská nauka uznává hodnotu každého člověka⁶⁰. Ptáme se, v čem je hodnota člověka. Co člověka činí člověkem a jak se zasloužit o to, aby byl každý plnohodnotným „uživatel“ Bohem stvořeného světa. Život každého člověka je hodnotou, kterou je třeba ctít, neb jsme jej dostali od Hospodina.

Již prvotní církev věděla, že má poslání i v sociální oblasti. Přestože poselství Ježíše Krista má na první pohled v sobě především duchovní a mravní rozměr, nelze zapomenout na výzvu k sociální aktivitě člověka. Bez

⁵⁶ Opatrný A.: Pastorační péče o sociální práci, Pastorační středisko, Praha 2000

⁵⁷ O úplných počátcích více v : Tomeš I.: Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost, str. 41.43 a dále v Matoušek, O. a kol.: Základy sociální práce, str. 13 - 33

⁵⁸ Filantropie - z řečtiny, milování lidí, dobročinnost, pomoc sociálně slabým

⁵⁹ Šikýřová H.: Spiritualita a sociální práce, UK FF, dipl. práce, Praha, 2006, str. 4

⁶⁰ Novotná V., Schimmerlingová V., Sociální práce, její vývoj a metodické postupy, UK, Praha, 1991, str. 29

sociálních aktivit nelze naplňovat Boží stvoření. Otázkou je, proč po smrti Ježíše Krista přichází takový důraz právě na jeho sociální učení. Zajímavou myšlenku k tomu nacházíme u Igora Kišše⁶¹, který přisuzuje příklon k sociální problematice tomu, že prvotní církve se nedočkala druhého příchodu Ježíše Krista. Tedy že poslední soud a s ním přicházející buď Boží Království nebo zatracení nenastalo a je třeba si hledat své místo ve společnosti. A tak přichází na řadu právě již zmiňované pasáže Bible, která obsahují silné misijní, mravoučné a sociální důrazy. Díky odstoupení od očekávání nejbližšího konce a smířením s tím, že konec nepřijde v zápětí, se v církvi zformoval kladný vztah k životu a světu, který měl za následek rozvoj působení církve na sociálním poli.

Situaci na počátku křesťanské církve v Korintu popisuje Bedřich Vašek takto. „*Stojíme najednou tváří v tvář veliké lásce k bližnímu, která zachvátila nejen jednotlivé duše, nýbrž jako mohutné mravní a sociální hnutí prostoupila veškeré sociální prostředí křesťanské*“⁶² Svě přesvědčení podkládá i výroky svatého Klimenta, Justina a Tertulliana, kteří v křesťanství také vidí sociální důraz a potřebu starat se o potřebné. Již v první církvi se setkáváme s péčí o potřebné jako s jedním ze základních pilířů křesťanství. Jak píše Vašek, „*Jako bylo v programu církve konati služby Boží, hlásati evangelium, křtítí a vůbec udělovati svátosti, tak patřilo do tohoto oficiálního programu také pečovati o nuzné*“⁶³ Do chrámů a kostelů byly přinášeny dary materiální i finanční, a církve je rozdělovala potřebným. Tedy jednalo se o solidární akty mezi jednotlivými členy a příznivci církve. V každém

⁶¹ Kišš I.: Sociálna problematika v evanjelickej teológii, EBF UK, Bratislava, 2001, str 36

⁶² Vašek, B.: Dějiny křesťanské charity, Dobrá kniha, Olomouc, 1941, str. 23

⁶³ Vašek, B.: Dějiny křesťanské charity, Dobrá kniha, Olomouc, 1941, str. 24

bohoslužebném prostoru nechyběla kasička, kam mohli věřící dobrovolně přispívat, a jejichž dary byly pak následně rozdělovány potřebným. Odpovědnost za tuto práci nesli biskupové. Zajímavým charitativním činem byly i takzvané „agapy“, tedy „hody lásky“. Při nich byla uspořádána velká hostina na kterou byli pozváni chudí a mohli se najíst. Jelikož se vše dělo na náboženské půdě, tak například i tyto hostiny měly náboženský charakter. Dále pak i některé církevní obřady byly spojeny s charitativní činností. Například spojení eucharistie (svatého přijímání, kdy si křesťané připomínají poslední večeři Ježíše Krista s učedníky) byla spojena s přinášením darů, které pak byly rozdělovány potřebným. Shora zmíněný Tertulián ve své Apologetice⁶⁴ píše o tom, jak se pohané až divili starostlivostí křesťanů. Ignác Antiochijsí jde až tak daleko, že římskou církev nazývá tou, která „předsedá lásce“.⁶⁵

Je ale důležité zdůraznit, že primární snahou církve bylo pomoci, ne evangelizovat. Otevřeností nebyla míněna snaha o co největší zasažení křesťanským poselstvím (přestože potřebným bylo také zvěstováno Boží slovo). Z těchto důvodů lze mluvit i o veřejné pomoci. Na rozdíl od soukromé pomoci, kdy sociální činnost vykonávali jednotliví členové církve individuálně a byli k tomu církví pouze vedeni. Práce církve nebyla zanedbatelná, neboť podle historických zdrojů můžeme odhadovat, že velké sbory živily kolem dvou tisíc chudých.

V prvotní církvi ale nemůžeme mluvit o systematické práci. Nešlo zde o formu institucionální. Ale o náhodnou, dobrovolnou a individualizovanou práci. Ale i to byl velký pokrok v době, kdy se feudalismus dokázal postarat pouze o ty, kteří se udrželi v jeho systému. Problém byl s těmi,

⁶⁴ Apologetiky byly dokumenty rozšířené převážně v prvotní církvi, které sloužili k obhajobě církve, její existenci a její činnosti

⁶⁵ In Benedikt XVI: Deus Caritas est str. 32

kteří z feudálního systému vypadli. Církev byla jediná, kdo se o takto vypadnuvší začal starat. Nejprve církev sloužila jako zprostředkovatel. Tím bylo rozuměno, že nestavěla residentní zařízení, nenabízela vlastní zdroje, ale pouze distribuovala pomoc, kterou vybírala od věřících. Lidé z církve nosili do klášterů a farností dary (především naturálie) a církev je pak rozdělovala potřebným. Těmi byli převážně sirotci, vdovy, nemocní, práce neschopní, a ostatní chudí, kteří se dostali do životní nouze. Později se tato „almužnová“ sociální práce rozšiřuje i na další aktivity. Potřebných je stále více a spektrum nabízené pomoci je úzké. Proto se při kostelech a klášterech budují místa, kde bylo možno přenocovat, najíst se a najít dočasné jednoduché zázemí. Tato činnost ovšem vyžadovala větší finanční náklady, které již církve nemohly čerpat pouze ze svých zdrojů. Na činnost těchto zařízení začala přispívat i bratrstva, tedy dobrovolné profesní spolky, které se snažily částečně zabezpečovat své členy a další pracovníky dané profese. Také stát začal poskytovat určité subvence těmto církevním zařízením. Například později Karel Veliký v 9. století poskytl klášterům a kostelům pomoc s tím, že mají zřídit jednoduché chudobince a tzv. „hostovské domy“⁶⁶, což byla místa pro ubytování chudých poutníků a pro krátkodobé ubytování potřebných.

Ve 4. století začínají vznikat první institucionalizované formy pomoci. V Egyptě tím jsou tzv. Diakonia, které odpovídají za sociální činnost klášterů. Ty se postupně rozvíjí v korporace, kterým byly dokonce přidělovány státem zemědělské výnosy určené k rozdělení potřebným. V Římě se s prvními diakoniemi setkáme až v 7. a 8. století.

⁶⁶ Tokárová A.: Sociální práca, FF PU, Prešov, 2003, str. 119

4.2. Práce církve v Říši římské

Ale vraťme se zpět na počátky našeho letopočtu do doby, která navázala na prvotní církev. Ta nebyla ve starověku pasivním společenstvím, ale aktivní společenskou silou, která pro tehdejší společnost udělala mnoho. Její členové byli motivováni biblicky a nábožensky ke službě druhým. Chovali se podle slov apoštola Pavla: *„Všichni jsme údy Kristova těla. Když trpí jeden úd, trpí s ním všechny údy“* (Ř 12, 26) a dále *„Jedni druhých břemena neste“* (Gal 6, 2). V období patristiky se začíná silně rozvíjet sociální činnost při nově vznikajících křesťanských sborech. Tehdejší římský stát se nedokázal o potřebné postarat. Stát měl zájem jen o zdravé mladé lidi, kteří byli schopni pracovat, vydělávat, bojovat a jinak být prospěšní státu. Přestože v prvních třech stoletích byli křesťané pronásledováni, jejich sociální činnost byla široká. Justýn Martyr ve své Apologii píše o tehdejších sociálních praktikách: *„Kteří jsme kdysi milovali nade vše majetek a peníze, nyní co máme, odnášíme do společné pokladny a dělíme se o to se všemi nuznými...A v neděli se na jednom místě koná shromáždění všech lidí z města a čtou si paměti apoštolů a prorocká písma...potom se přináší chléb, víno a voda a představený potom přijímá dary na pro podporu sirotků a vdov a těch, kteří pro nemoc či jiné příčiny nemají dostatek, kteří jsou uvězněni či kteří jsou cizinci. Představený se stará o všechny, kteří jsou v nouzi.“*⁶⁷

Mezi hlavní oblasti pomoci v tehdejší době patřila pomoc vdovám a sirotkům, cizincům a pocestným, nemocným, těm, kteří jsou postiženi pohromou a chudobou a dokonce i zemřelým. K tomu píše Tertulián, že náklady na zemřelé platila celá křesťanská obec a že dokonce v případě, kdy

⁶⁷ Justin Martyr, Apologia I, in Kišš I.: Sociálna problematika v evanjelickej cirkvi, EBF UK, Bratislava, 2001, str 39

zemře někdo bez příbuzných a dozví se to křesťan, je povinen zajistit jeho pohřeb.⁶⁸

Za zmínku stojí také kartaginský biskup Cyprián. Ten organizoval materiální a duchovní pomoc především v Kartágu, kde vypukl kolem roku 250 rozsáhlý mor. V souvislosti se svojí prací vydal několik děl. Například „De mortalitate“ která se zabývá duchovní pomocí pozůstalým po zemřelých. Také organizoval pohřby všech, kteří leželi na ulicích a lidé se jich báli dotýkat. Dalším dílem bylo „De opere et eleemosynis“, kterým vybízí všechny věřící k dávání almužny a ke skutkům milosrdenství. Z počátku, kdy se jeho činnost soustředila jen dovnitř církve, organizoval sbírky, aby mohl vykupovat křesťany z otroctví.

Vyzvižením sociální činnosti se nevyhýbá ani církevní historik a biskup v palestinské Cesarei Eusebius, když popisuje, jak jediná církev se v období moru, který postihl Alexandrii, zhostila práce pro potřebné. Křesťané jako jediní ošetřovali umírající, starali se o pohřby zemřelých, shromažďovali potřebné a starali se o jejich nasycení. Eusebius doslova píše: *„Všestranná ochota křesťanů pramenící ze zbožnosti se tehdy ukázala všem pohanům v nejkrásnějším světle... ..Když to vešlo všeobecně ve známost, velebili boha křesťanů a doznávali, že křesťané jsou opravdu zbožní a bohabojní lidé, protože to dokázali skutkem“*⁶⁹ Dále nám Eusebius dokládá křesťanskou pomoc když cituje alexandrijského biskupa Dionýsa: *„Většina našich bratrů s veliké lásky k bratrům nešetřila ani sebe. Navštěvovali nemocných, starostlivě je ošetřovali, bez strachu, že se nakazí. Kvůli Kristu se o ně starali a*

⁶⁸ Tertullian: Apologeticum 39 in Kišš I.: Sociálna problematika v evanjelickej cirkvi, EBF UK, Bratislava, 2001, str 41

⁶⁹ Eusebius Pamphili: Církevní dějiny, Česká katolická charita, Praha, 1988, str. 169

s nimi i radostně umírali, neboť se nakazili chorobou druhého. Choroba bližního byla i jejich chorobou."⁷⁰

Čteme-li dále historické prameny popisující těžkou situaci lidí v tehdejší Římské impériu, jako světlé chvílky jsou označovány skutky křesťanů. Říčan s Molnárem⁷¹ se ve svých církevních dějinách snaží najít důvod, proč v tehdejší době mělo křesťanství takový význam. Vidí v tehdejší církvi jedinou instituci, kde lidé nacházeli jednoznačný směr, jednoznačnou organizaci a především která poskytovala nejen materiální ale i duchovní rozměr. Lidé v ní viděli vyšší a bohatší poselství.

Lidé také vyhledávali církve, neboť měla na tehdejší poměry velmi rozvinutý charitativní systém, který zajišťoval záchranu v časech sociální tísně. Dokonce i císař Konstantin (první římský císař, který přijal křesťanství) se z těchto důvodů přikláněl k církvi. Chtěl, aby její snaha o stírání sociálních rozdílů se projevila i institučně v Římě. Úzké spojení církve a státu se nejevilo jako ideální, a tak Konstantin alespoň uzákonil některé křesťanské normy. To mělo ovšem za následek krutější trestní řád a mnoho zákonů bylo pro lidi nesmyslných. Zde vidíme, že církevní morálku a přesvědčení nelze aplikovat mocí a zákonem, ale pouze motivací, láskou a činem.

Církev dále při všech příležitostech - ať to byly církevní obřady, svátky, nebo jen tak během roku, shromažďovala mnoho prostředků, které dále k charitě využívala. A to nejen k pomoci svým členům (přestože na ty se dostávalo mnohdy v první řadě), ale i lidem, kteří přicházeli s prosbou o pomoc.

Zde se již ovšem objevují první náznaky odklonu od klasického altruismu. Tehdy možná i více než dnes začaly

⁷⁰ Eusebius, Hist. Eccl., VII 22 in Kišš I.: Sociálna problematika v evanjelickej cirkvi, EBF UK, Bratislava, 2001, str 43

⁷¹ Molnár A., Říčan R.: Dvanáct století církevních dějin, Kalich, Praha 1989, 1973

být milodary vnímány jako předpoklady vykoupení se od spáchaných hříchů či křivd. Myšlenka „záslužnictví“ se objevuje právě při motivování lidí k almužně. Církev proti tomuto vnímání bojuje zdůrazňováním jediné cesty odpuštění a tou je pokání a křest.

Tehdejší charitativní práce církve, jejíž majetek byl vyňat z městského teritoria⁷² byla odlišná od podoby tehdejší antické dobročinnosti. Přestože mimocírkevní charitativní činnost nějaká byla, nebyla natolik významná. A navíc se soustředila pouze na občany místně či státně příslušné. A právě církev tuto bariéru překonávala. Její pomoc byla zaměřena na potřebné, ať byli odkudkoliv. Jejich místní příslušnost nerozhodovala.

Po roce 313, kdy byla Ediktem milánským (jehož vydáním se projevil Konstantinův kladný vztah ke křesťanské církvi) zaručena křesťanům svoboda, se výrazně posílil i smysl církve pro diakonii, charitu a jiné projevy dobročinnosti. Od té doby lze mluvit o tom, že většina sociální činnosti spočívá právě na církvi. A díky postupnému spojování křesťanství a římského impéria za císaře Konstantina dochází k pokroku státu v humanitě a sociální oblasti. Církev své ideály musela propagovat i na poli státním, neboť, přestože mohla mírnit sociální problémy, nikdy nemohla odstranit společenské a majetkové rozdíly ve společnosti. Její práce pouze „uzdravovala“ následky práce státu. Chtěla-li církev mít snahu o změnu systému, nemohla tak činit pouze péčí o potřebné, kteří se dostávali na okraj společnosti právě díky společenskému systému a pravidlům. Pronikání nebylo jednoduché, neboť přes přízeň Konstantina k církvi vydávala vláda přísné zákony týkající se možnosti otrokaření, trestání apod. Tato

⁷² Češka J.: Římský stát a Katolická církev ve IV. Století, UJEP, Brno, 1983, str.18

antisociální nařízení plnila církevní domy pro práci s potřebnými.

Z pokonstantinovské doby stojí za to připomenout jednoho z tzv. Velkých Kapadočanů a to Bazila Velikého (329 - 379). Tento významný teolog proslul mimo jiné výraznou a neúnavnou snahou o rozvoj charitativní činnosti církve. Snažil se motivovat všechny své podřízené biskupy k tomu, aby zřizovali domy pro chudé a nemocné, pro vdovy a sirotky a kladl důraz na otevřenou sociální pomoc na poli církevním. Bazil si uvědomoval, že právě skrze tuto činnost mohou lidé přicházet k Hospodinu. Je zakladatelem tzv. „Basileas“, tedy skupiny dobročinných ústavů, které nechal zřizovat na mnoha místech. Ty lze považovat za předchůdce dnešních nemocnic.

Další významnou postavou tehdejší doby je Jan Zlatoústý. (340 - 407). Byl jedním z prvních, kteří šli svým životem příkladem ostatním. Ze svého paláce dal odstranit veškeré bohatství, zrušil nákladné hostiny. Chtěl se tak přiblížit běžným lidem. Nemohl si představit, že bude pracovat pro potřebné a přitom se utápět v bohatství a jídle. Vše, co ušetřil, dával na podporu potřebných. Své myšlenky prezentoval ve svých kázáních, kterými mnohdy kritizoval všechny, kteří se k sociální činnosti stavěli zády. Pro ilustraci uvádím citaci jeho části kázání z období, kdy působil v Antiochii: *„Chudí jsou ti, kteří mě k vám poslali. Pohled na ně mě k tomu přinutil. Když jsem se procházel po náměstí a ulicemi do vašeho shromáždění a viděl na cestě jedny se znetvořenýma rukama a vyhasnutýma očima, jiné plné vředů a nezahojitelných ran, když jsem viděl jejich údy plné hnisu, které už z toho důvody měly být trochu obvázané, považoval bych se za viníka jejich hrozné bídy když bych vám o tom neřekl. Napadají je dva útočníci. Uvnitř jsou to hlad a zvenku zima. Potřebují lepší stravu, teplejší oděv, střechu nad hlavou, postel,*

obuv a mnoho jiného potřebného k životu. A nejsmutnější na tom je, že nemají možnost najít práci. Nikdo tyto chudáky nepotřebuje, nikdo jim nedá nic na práci. Podejme jim svoji milosrdnou ruku.“⁷³

4.3. Posun v poskytování služeb pomoci ve středověku

Vzhledem k tomu, že není třeba pro účely této práce podrobně zkoumat celou historii sociální práce, zastavme se u středověku jen krátce. Důležitým zlomovým bodem totiž je, že dochází ke změně v poskytování sociálních služeb. Přestože zpočátku byly stále aktivity sociálního charakteru doménou církve, a církev i ve středověku nadále hraje důležitou roli v budování sociální práce, tato činnost se pomalu začíná přesouvat i na stát. Je třeba si uvědomit, že ve středověku dochází ke sbližování a tedy i blízké spolupráci církve a státu. Státní představitelé zjišťují, že církev je mocná, má mnoho členů a tak může ovlivnit nálady a směřování společnosti. Na druhou stranu církev ví, že pokud bude s představiteli státu zadobře, bude mít církev klid a nikdo jí nebude zasahovat do vnitřních věcí. A navíc bude mít možnost ovlivňovat světskou vládu a mít podíl na obrazu společnosti. Tento stav později vyústil v reformaci, kdy jedním z argumentů nápravy církve bylo právě odstranění světské moci.

Na druhou stranu právě díky vzájemné nakloněnosti se daří rozvíjet pomoc potřebným. Od 11. století začínají vznikat ve spolupráci církve a státu takzvané špitály. Jednalo se o sociálně - zdravotnická zařízení, která poskytovala trvalé pobyty, duchovní pomoc a v určité omezené míře i zdravotnickou pomoc. Špitály nebyly ojedinělé. Například ve Francii a Itálii byly budovány v každém větším městě. Provoz špitálů byl financován nově a

⁷³ Jan Zlatoústý: De elcemosina cap. 1, in Kišš I.: Sociálna problematika v evanjelickej cirkvi, EBF UK, Bratislava, 2001, str 47-48

to vícezdrojově. Jak z prostředku církví, tak z příspěvků měst a dobrovolných darů. S rozvojem špitálů a hostovských domů jsou spojeny především katolické žebравé řády. Mezi nejznámější patřili Františkáni. Dalšími řády, které se starali o potřebné jsou například Řád milosrdných sester Pany Marie Jeruzalémské⁷⁴, Boromejky⁷⁵, nebo Milosrdní bratří⁷⁶. Vznik řádů umožnil církvi zajistit dostatek lidí, kteří se mohli naplno věnovat pomoci potřebným.

Vyvrcholení počátku státních garancí pro péči o potřebné, a tedy pomyslné převzetí některých sociálních aktivit státem, přichází na začátku 16. století. Jak popisuje Matoušek⁷⁷ stalo se tak v Anglii, kde se Jindřich VIII. oficiálně snažil registrovat žebračky systémem povolení k žebvání. Dále se v habsburské monarchii objevuje institut „domovského práva“. Ten zavazuje obce, aby se staraly o své občany, kteří pomoc potřebují. Tyto zákony a nařízení jsou následovány v Evropě dalšími, které zaručují pomoc chudým. Za zmínku například stojí ještě zákon o chudých, vydaný královnou Alžbětou v roce 1601. Tato nařízení jsou základem oficiálních sociálních systémů, které v budoucnu zajistí sociální rovnováhu ve společnosti. Církev se stane partnerem a bude tvořit jednu ze součástí systému pomoci potřebným.

4.4. Teologie osvobození

Závěrem počátků církevní činnosti a její inspirace a následného přenosu na státní aparáty je třeba zmínit také mimoevropský pramen křesťanské sociální činnosti. Až doposud jsme totiž mluvili o inspiraci sociální práce jen v Evropě, která má jasně křesťanské kořeny. Ale inspiraci

⁷⁴ Založený ve 13. stol.

⁷⁵ Založeny 1652

⁷⁶ Založeno 1537 ve Španělsku

⁷⁷ Matoušek O. a kol.: Základy sociální práce, Portál, Praha 2001°, str. 93-95

pro sociální práci můžeme najít i na jiných kontinentech. Především v Jižní Americe v takzvané teologii osvobození⁷⁸. Jednalo se o praktikování křesťanství, úzce spojené s otázkou lidských práv. Jindřich Halama ji ve své disertační práci nazývá reflexí, „*kteřá se chce prakticky vyrovnávat především s tíživou situací chudých, a slabých*“⁷⁹. Ta je pro křesťana praktickým činem shora zmiňované solidarity a křesťanským důrazem na lidskou individualitu a spravedlnost. Důraz na individualitu člověka a na to, že každý má své místo na zemi, otevírá brány altruismu u křesťansky smýšlejících lidí.

Teologie osvobození tak, jak se o ní dovídáme, vzniká v polovině dvacátého století a je reakcí na bezohledné zacházení s místními dělníky a rolníky, s černochoy. Je reakcí na vykořisťování. Je výsledkem hledání smyslu existence tamní křesťanské (katolické) církve a snahou o přínos tehdejšímu latinskoamerickému světu. Toto křesťanství v praxi, které se aktivně stavělo na stranu utiskovaných (mnozí duchovní za to zaplatili svým životem), vycházelo z poznání, že nelze jen Slovo kázat a učit, nýbrž je třeba jej aktivně konat. Jihoameričtí duchovní nacházeli inspiraci u evropských teologů jako například Boenhoeffera či Moltmanna. Zakládali svépomocné skupiny, které komunitním způsobem řešily své životní situace a staraly se o základní životní potřeby. Můžeme zde najít také prvky marxismu, ovšem s odmítáním reálného socialismu. Tento příklon k marxismu, zřetelný především po setkání nazvaném „Křesťané pro socialismus“ v roce 1972, které mělo demonstrovat postoj křesťanů k tehdejší politické situaci, byl impulsem ke kritice teologie osvobození. Tento proud se ovšem v teologii osvobození nestal majoritním a postupem času ztratil na

⁷⁸ zdroj: www.osf.cz/socialniprace/historie.html [citováno 20. listopadu 2006]

⁷⁹ Halama J., *Ať není u tebe potřebných*, ETF UK, Praha, 1992, str. 1

síle⁸⁰. Tato společenství vedla k větší akceschopnosti těchto utiskovaných a rozvíjela vzájemnou solidaritu jedněch k druhým.

⁸⁰ Halama J.: Ať není u tebe potřebného, ETF UK, Praha, 1992, str. 15

5. Papežské encykliky

5.1 Rerum Novarum

5.1.1 Důvody sepsání sociální encykliky

Pokud hledáme postoj katolické církve k sociální problematice, je třeba se podívat také do sociálních encyklik papežů. Do dokumentů, vydaných hlavními představiteli katolické církve. Najdeme zde poněkud vyhraněný postoj, ryze prezentovaný jednou - tedy katolickou - stranou. Jedná se o oficiální stanoviska papežů, kteří se snaží vyrovnávat se s aktuální situací ve společnosti, reagovat na otázky věřících, co dělat a jak se chovat ve společnosti a také mají za úkol vracet církve na špici v nabízených sociálních službách, kde se nacházela ve starověku a ranném středověku.

Na konci středověku a počátkem novověku totiž postupně dochází k budování větší úcty k člověku. Následně dochází ke zrušení nevolnictví, člověku se dostává větší svobody a společenské rozdíly se zmírňují. Společnost se stává liberálnější. A v ní dochází také ke zmenšování vlivu církve na politický a společenský život. Také církve sama hledá svůj obraz a řeší rozkol v sobě samé. Dochází k mnohaletému období reformace, kdy se formují nové církve, nové křesťanské směry a profiluje se největší církve, církve katolická. Ta je v mnoha evropských zemích spojena se státním aparátem. Příkladem může být i habsburská monarchie, která sice postupně umožňuje svobodu protestantských církví, ale stále zůstává profilována katolicky. V tomto směru zde dochází ke spojení církve a státu, které trvá až do rozpadu Rakouska - Uherska.

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století, kdy se hojně rozšiřují svépomocné dělnické skupiny, vzniká socialistické hnutí, kde na stále větším prostoru pracují

i mimocírkevní aktivity, a tak některé církevní sociální snahy ustupují do pozadí, snaží se papež Lev XIII. o to, aby se církev opět plně podílela na radostech i strastech světa⁸¹. Jeho snahou je, aby církev reagovala na aktuální dění a na aktuální poptávku. To je i možná odpověď na otázku, proč až na konci devatenáctého století je sepsána první encyklika zabývající se ryze sociální otázkou. Lev XIII. pozoruje, že vliv církve se pomalu snižuje, že socialisticko-dělnické hnutí nabývá na síle a je lidmi přijímáno s otevřenou náručí. Lev XIII tedy chtěl dosáhnout znovu vedoucího postavení ve společnosti a neztratit kontakt s vládnoucí elitou⁸².

Proto podporuje vznik sdružení, které se zabývají dělnickou otázkou, v našich zemích zakládá Českou kolej a podporuje Cyrilometodějský kult a jeho myšlenky, které spojují právě sociální a církevní dílo. Církev se snaží zabývat dělnickou otázkou, neboť právě dělnická vrstva se na přelomu století stává nejvíce potřebnou. Tou, která si sama buduje svoje sociální sítě a podpůrné systémy, neboť se stává ze společenského hlediska nejohroženější. V ní začínají vznikat první skupiny socialistů a z dělnického hnutí se formují první socialistická hnutí. Ta zapomínají na duchovně mravní stránku člověka a oceňují každého jen podle pracovních schopností. Proto se církev v čele s papežem musí vyrovnávat s myšlenkami socialismu nejen na úrovni společnosti, ale i v rámci katolické církve, kde někteří vidí v socialismu ideální společenství lidí. Snaží se akcentovat nejen právě sociální myšlenku, ale zdůrazňuje potřebu zabývat se i morální stránkou člověka.

5.1.2 Obsah encykliky

⁸¹ Bahounek J.: Sociální učení církve, Petrov, Brno, 1991, str.13

⁸² Kanapa J.: Sociální učení církve, NPL, Praha, 1964, str. 29

Dílo Papeže Lva XIII., které je významným milníkem katolické církve v sociální problematice, vrcholí v jeho encyklice Rerum Novarum, na jejímž základě byla později vybudována celá sociální nauka církve. Mnoho dalších papežů z ní čerpalo a mnoho církevních dokumentů na ni navazuje, rozřikává ji a konfrontuje se s ní. Rerum Novarum se staví především k aktuální dělnické otázce. Papež se ve svém díle zabývá právě vztahem církve, státu a svépomocných skupin v otázce majetku, dělnické třídy, jejich vzájemným vztahem či vlivem. Pokouší se nalézt východisko a řešení zmíněné problematiky. Jiné, než nabízí socialistické hnutí nebo v jeho opozici kapitalistické hnutí. Zde papež odmítá socialismus a jeho cíl⁸³. Vymezuje se vůči praktikám socialistů, ale zároveň nehledí na svět materiálně. Stejně tak se vymezuje i vůči liberalismu. Majetek neodmítá a staví jej do pozice, že si jej máme vážit, je naším právem a máme jej využívat a spravovat jako dar Boží.⁸⁴ A nezapomínat na to, že i majetek může být pomíjivý. Podle papeže má být dělnická otázka řešena na třech úrovních. A to jak na úrovni státu a svépomocných skupin, tak i na úrovni církve⁸⁵. Tedy nevypichuje pouze církev, podporuje svépomocné skupiny dělníků⁸⁶, podporu státu, ale je třeba, aby bylo vše konáno v součinnosti těchto tří skupin, a to především v součinnosti s církví. Dokonce dle Lva XIII. „Všechno lidské snažení bude marné, bude-li

⁸³ Lev XIII, Rerum Novarum, 3, 14, 1891

⁸⁴ Rerum Novarum, 19, 1891

⁸⁵ Později v roce 1931 se objevuje pojem subsidiarita. V encyklice Quadragesimo anno mluví o tomto pojmu papež Pius XI., který ji definuje tak, že stát a společnost musí malým společenstvím občanů poskytovat podporu a pomoc při zanechání jejich svobody.

⁸⁶ Vzhledem k českým zemím je dobré zmínit fakt, že v Českých zemích našly první dělnické spolky podporu právě u Lva XIII. Jeho podpora činnosti moravských katolíků a jejich národního cyrilometodějského kultu byla podporován právě Lvem XIII. Po spojení dělnického hnutí s tímto národním hnutím vzniká první spolek tovaryšů v Olomouci. (Tedy základ křesťanských odborů) A později do roku 1872 vznikají další, až do počtu čtrnácti spolků.

*přítom odmítnuta církev*⁸⁷. Církev se totiž nespokojí pouze s konstatováním faktu a ukázání cesty jak dál, „...ale nabízí a podává lék“⁸⁸. Společnost se bez církve prostě uzdravit nemůže. Jedinou léčbou je návrat ke křesťanskému životu. Zajímavou myšlenku najdeme v části 6, kde papež nevidí důvod, proč by všechnu sociální činnost měl činit právě stát. Argumentuje tím, že člověk je starší, než kterýkoliv stát, a proto si musí uhájit život sám.

5.1.3 Rerum Novarum, základ dalších papežských encyklik

Jak jsem již shora uvedl, Rerum Novarum položila základ veškerému sociálnímu učení katolické církve. Každá další papežská encyklika, která bylo po Rerum Novarum vydána, se k ní někdy více, někdy méně vrací. Rozšiřuje její myšlenky a případně doplňuje nové poznatky. Zajímavé ovšem je, že čteme-li jednotlivé sociální encykliky, nikdy nenajdeme pasáž, která by vyvracela tvrzení jiné encykliky. Jednotlivé texty se na sebe vzájemně odkazují, pozitivně hodnotí a případně vysvětlují situaci, která nastala po vydání předešlého papežského dopisu. Pokud se setkáme s tím, že něco nastalo jinak, než papež předpokládal, je ten fakt označen za politováníhodný. Je konstatováno, že nebylo dosaženo takové sociální rovnosti, jak pisatel předpokládal. Toto se objevuje především ve vztahu encykliky Populorum Progressio Pavla VI. a Sollicitudo Rei Socialis Jana Pavla II.

Sledovat posun témat, kterými se encykliky zabývají, je pro lepší pochopení vztahu církve k sociálním otázkám nezbytné. Vyplývá z nich, která témata jsou pro církev napříč všemi listy stěžejní, a také v nich najdeme, že

⁸⁷ Rerum Novarum, 13, 1891

⁸⁸ Rerum Novarum, 22, 1891

církev bez sociálního konání není církví. Na druhou stranu se nám mnohdy může zdát, že se jedná o utopistické myšlenky. V případě, kdyby každý postupoval dle církevního doporučení, žili bychom v ideální společnosti společenských, hospodářských a dalších problémů. Účel papežských encyklik dobře shrnuje Jan Pavel II. slovy, že sociální učení církve nemá být nějakou třetí cestou mezi kapitalismem a socialismem, ale má být cestou, která ukazuje stav, který je ve shodě s Kristovým svěděním.⁸⁹ Nyní se podívejme na významné encykliky, které byly napsány v rozmezí sta let po vydání Rerum Novarum.

5.2. **Quadragesimo Anno**

Tato encyklika vychází z pera Pia XI. ke 40. výročí vydání právě Rerum Novarum. Byla vydána v roce 1931, v čase světové hospodářské krize. Mluví především o důsledcích a dopadech, které nastaly po vydání první encykliky. Ale také o vývoji společnosti na pozadí hospodářské krize. Vývoj společnosti nebyl tak harmonický, jak Lev XIII. předpokládal. Partnerství mezi kapitálem a prací se neuskutečnila. Ale i přesto konstatuje Pius XI., že slova Lva XIII. padla na úrodnou půdu a dala vzniknout dělnickým odborům, které mají za cíl hájit práva dělníků, a udržují jejich sociální postavení vůči zaměstnavatelům. Od dělnických profesí se myšlenka odborů šíří i do jiných profesí. Pius XI. nazývá Rerum Novarum „Magnou chartou“ celého sociálního řádu katolické církve.⁹⁰

Pius XI. svojí encyklikou chce rozptýlit některé mylné výklady a obavy, které se objevily po vydání Rerum Novarum. Jedním z těchto témat je otázka soukromého

⁸⁹ Jan Pavel II., *Sollicitudo Rei Socialis*, 41

⁹⁰ Pius XI., *Quadragesimo anno*, 39

vlastnictví, které Lev XIII. považuje za důležité. Je třeba ale dbát na to, aby soukromé vlastnictví nevedlo k individualismu, ale naplňovalo potřeby majitele a případné přebytky sloužily k pomoci potřebným. Jednoduše řečeno, při zacházení se soukromým vlastnictvím je třeba dodržovat dobré mravy. Soukromé vlastnictví pak může vést ke stabilizaci společnosti. Proto by měl stát toto vlastnictví podporovat, nikoliv ničit (vymezení se proti socialistům). Podíl na statcích, které produkuje soukromé vlastnictví, by měl být k užitku nejen majiteli, ale i těm, kteří jej rozvíjí. Na druhou stranu není možné, aby síla dělnictva ničila majitele. Proto se Pius XI. v několika kapitolách zabývá spravedlivým rozdělováním mzdy. Toto téma, jak uvidíme později, se stává červenou nití napříč jinými encyklikami.

Rerum Novarum obohacuje Pius XI. o reformu institucí. Poprvé se u něj objevuje výraz subsidiarita práce. Ta se v praxi projevuje tím, že není třeba vše konat státní mocí, ale co je možné, aby vykonaly nižší celky (spolky, obce, dělníci, soukromí vlastníci), nechť tak konají. Z toho vychází spolupráce všech složek a tím společně přispívají k společnému blahu.

Po 40. letech od vydání Rerum Novarum se objevují změny v kapitalismu. Vlastnictví se soustřeďuje mezi několik málo lidí a touto nerovnováhou je zaviněno vykořisťování. Práce se stala nástrojem, nikoliv hodnotou. Je třeba na tento nepoměr dávat pozor a vyvažovat jej. Taktéž socialismus od té doby prošel vývojem. Rozděлил se na umírněný socialismus a radikální komunismus. Ovšem ani jeden z nich není cestou. Oba odmítají existenci církve a staví se na odpor křesťanskému vnímání světa. Lev XIII. ovšem neměl zkušenost s komunismem a tak Pius XI. připojuje důrazné

varování před touto ideologií.⁹¹ Pius XI. vidí řešení v nastavení rovnováhy ve společnosti v odstranění radikálního třídního boje, v podpoře soukromého vlastnictví, ve snížení nadvlády majetku a v odklonu od socialismu. Socialismus není slučitelný s křesťanstvím, a tak nemůže být nikdy cestou k ideální společnosti. Tedy „...nelze být zároveň řádným katolíkem a opravdovým socialistou.“⁹²

Pius XI. se snaží nastavit v této encyklice společenský řád, který se inspiruje ve stavovském pojetí společnosti. Celkové pojetí společenského řádu je ale ojedinělým jevem a v budoucnu již nikdo na něj nenaváže. Tímto tedy končí papežské snahy o ucelený návrh společnosti a dále s již budou zabývat dílčími, přesto však důležitými tématy.

Jako i ostatní papežové, končí i Pius XI. apelem k návratu ke křesťanské morálce a tím k lepšímu světu.

5.3 Mater et Magistra

V roce 1961, sedmdesát let po vydání Rerum novarum, vydal Papež Jan XXIII. encykliku o nejnovějším vývoji společnosti ve světle křesťanského učení. Zde již není tolik akcentována problematika dělnictva, ale především pojednává o vztazích mezi lidmi a o přerozdělování statků tak, aby se nehromadily v rukou jen vyvolených. (Téma, které se opět objevuje v mnoha sociálních encyklikách.) Je zde patrný odkaz na Quadregesimo anno, kde zdůrazňuje spravedlivé vyplácení mzdy a motivuje církve k budování sociálního smíru. Je třeba využívat finanční zdroje ke spravedlivé odměně, namísto investování do zbrojení a

⁹¹ Toto vyjádření s objevuje v roce 1931, daleko dříve, než komunismus zničil polovinu Evropy.

⁹² Pius XI., Quadregesimo anno, 120

do růstu ojedinělých firem. Je třeba, aby hospodářský růst šel ruku v ruce s rozvojem sociálním, a tím měli všichni z hospodářského užitku dostatek. Dobrý stát se má měřit ne podle množství statků, ale podle toho, jak jsou tyto statky mezi lidmi rozděleny.⁹³

Dále se Jan XXIII. snaží popsat ideální společnost, tedy hospodářské blaho, které by mělo: „Zajistit zaměstnání co možná největšímu počtu dělníků, zabránit vzniku privilegovaných skupin mezi dělnictvem, zachovat správný poměr mezi výškou mzdy a cenami zboží, zaručit co nejširším vrstvám obyvatelstva přístup k oněm statkům a službám, které jim umožní vyšší životní úroveň, odstranit, nebo aspoň omezit nerovnosti mezi různými odvětvími hospodářství, tj. mezi průmyslem, zemědělstvím a oblastí služeb, zajistit správnou rovnováhu mezi vzrůstem hmotného blahobytu a rozvojem služeb, především veřejných, podle možností přizpůsobit způsob a metody výroby pokroku vědy a techniky a konečně, postarat se, aby ze zvýšení kulturní a životní úrovně těžila nejen naše doba, nýbrž i budoucí generace.”⁹⁴

Jan XXIII. klade důraz na to, aby hospodaření člověka neničilo psychicky ani fyzicky, ale aby naopak rozvíjelo jeho zájem o práci a o společné dílo. Aby každý dělník byl motivován k rozvoji své práce, k rozvoji statku na kterém pracuje. To by měla zajistit snaha o větší vliv přímý vliv pracovníků na podnik, ve kterém pracují. Tedy delegaci některých pravomocí na nižší zaměstnanecké vrstvy v podniku. Jakási vnitřní subsidiarita v lidském potenciálu.

Přestože od vydání poslední sociální encykliky uběhl dlouhý čas, některá témata zůstávají aktuální. Přes

⁹³ Jan XXIII., Mater et magistra, 74

⁹⁴ Jan XXX., Mater et Magistra, 79

veškerý rozvoj věd, atomové energie, médií, ale také rozvoj sociálního pojištění, bohatství u větší skupiny obyvatel a mobilitu a při velkém důrazu na svobodu, je třeba opět připomínat pravidlo subsidiarity v pojetí Pia XI..

Nově se u Jana XXIII. objevují témata vztahů mezi lidmi. Přestože jsou u většího počtu uspokojovány jejich potřeby, jsou zakládána podpůrná sdružení a spolky, státy se osamostatnily a kolonialismus byl prakticky zrušen, objevuje se snaha jiných, kteří chtějí právě tato utvářená společenství ovládat. Na základě toho se snižuje možnost svobodné volby. Lidé se odosobňují a ztrácejí zodpovědnost, neboť za ně rozhodují jiní. Pokud se dle papeže vrátí lidstvo ke křesťanskému mravnímu řádu, nebude třeba vytvářet nové a nové normy, které svazují společnost.

Tolik diskutované téma odborů, které jeho předchůdci jednoznačně propagovali, je u Jana XXIII. ovlivněno zkušeností současného světa. Jan XXIII. opět podporuje odborové organizace, ovšem s podmínkou, aby se podniky nedostávaly pod diktaturu těchto odborových organizací (toto se později objevuje i u Jana Pavla II.). Ty mají za úkol dbát na pracovní práva a spravedlivou mzdu dělníků, a ne se soustředit na vydírání zaměstnavatelů. Odbory nesmí zapomínat na křesťanské mravy, ze kterých vyšly a které mají hájit.

Nově se také v otázce soukromého vlastnictví objevují soudobé trendy. Je to především rozvoj „manažerství“. Tedy není již třeba majetek vlastnit, ale lze se podílet na správě a rozvoji cizího majetku. V tomto vidí Jan XXIII. pokrok, že hmotné statky jdou do ústraní a lidé, aniž by se považovali za námezdní dělníky, rozvíjejí statky jiných a na nich mají svůj podíl.

Velký problém doby vidí Jan XXIII. v odlivu lidí z venkova, a tedy v klesající zemědělské produkci. (I když v celosvětovém měřítku tento pokles nepozorujeme⁹⁵.) Zanedbávání rozvoje zemědělství v nepoměru k rozvoji techniky může být v budoucnu zásadní problém. Je třeba, aby rozvoj těchto složek byl v rovnováze. Hospodářský rozvoj je schopen sám sebe udržet, ale zemědělství je třeba podporovat. Stát by měl formou půjček a pojištění zabezpečit zemědělskou výrobu. Měl by zajistit odpovídající finanční přínos za produkované zemědělské výrobky a v neposlední řadě by měl motivovat zemědělce ke vzdělávání a rozvoji. Závěrem se Jan XXIII. pozastavuje nad skutečností, že poměr půdy a lidí, kteří ji jsou schopni obdělávat, je nevyvážený. Jsou místa na zemi, kde je mnoho půdy a málo lidí a jsou místa na zemi, kde je tomu naopak.⁹⁶

Nakonec Jan XXIII. připomíná, že s rozvojem vědy a techniky se nesmí přestat klást důraz na mezilidské vztahy, které jsou základem dobře fungující společnosti. Tyto vztahy může budovat právě křesťanství. Bude-li však vytěsněno, jak se to děje v mnoha zemích světa, nebude možné budovat spravedlivou společnost.

5.4 Pacem in Terris

O dva roky později vydává Jan XXIII. encykliku *Pacem in Terris*, která je věnována míru mezi národy ve světě. Nejedná se o reakci a ani o rozvinutí žádné z předešlých encyklik. Jde o reakci na stavbu Berlínské zdi, na Kubánskou krizi a vývoj atomových zbraní. Lidé se začali velmi odchylovat od řádu, který nastavuje křesťanská etika. Jan XXIII. v celé první části klade důraz na

⁹⁵ Jan XXIII. *Mater et Magistra*, 122

⁹⁶ Jan XXIII. *Mater et Magistra*, 153

lidská práva. Zdůrazňuje právo na náboženskou svobodu, právo na volbu, na hospodářskou svobodu, na politické a shromažďovací právo. De facto v první části dokumentu cituje Listinu základních práv a svobod a její akcenty klade ve světle křesťanských mravů. Dále se v encyklice objevuje kladné hodnocení vzniku a působení OSN a dopadu Deklarace lidských práv. S tím souvisí odmítnutí zbrojení, násilí a diskriminace jako takové.

Na druhou stranu nezapomíná zdůraznit, že každé právo má i svoji povinnost. Zajímavý obrat volí při popisu těch, kteří na povinnosti zapomínají. *„Proto ti, kdo se dožadují vlastních práv, ale na své povinnosti buď úplně zapomínají, nebo je plní nedostatečně, zasluhují přirovnat k lidem, kteří jednou rukou stavbu budují a druhou boří“.*⁹⁷ Povinnost dbát na lásku a toleranci je základem lidského soužití.

Jan XXIII. vyzdvihuje tři pozitivní skutečnosti, které určují soudobou společnost a tedy není třeba již o nich, na rozdíl od minulých dob, pojednávat. A to, že dělníci již nejsou utlačováni a mohou svobodně pracovat v odpovídající pracovní době. Dále že ženy získaly svá práva a mohou se účastnit věcí veřejných a za třetí, že lidé žijí v relativně svobodných státech, tedy těch, které již nejsou koloniemi státu silnějších. Dobrou zprávou je také to, že v mnoha státech se daří odmítat rasovou diskriminaci.

Oproti tomu na druhou stranu se zde objevuje problém koncentrace moci. Je logické, že každé společenství potřebuje vůdce. To je přirozené každému živému druhu. Ovšem je třeba zdůraznit, že vůdci mají dbát o veřejné blaho a ne být těmi, kdo si autoritu vynucují a mají sklony k prospěchářství. Toto se děje i přes to, že lidé

⁹⁷ Jan XXIII. *Pacem in terris*, 30

v mnoha zemích mohou demokraticky rozhodovat a účastnit se věcí veřejných.

Vztahy mezi lidmi Jan XXIII. přesunuje do obecnější roviny a mluví o vztazích mezi státy. I ty by se měly ale uskutečňovat na stejných mravních hodnotách, jako vztahy mezi lidmi. Základem by měla být pravda a spravedlnost. Spory by měly být řešeny ne silou, ale diplomacií a dialogem. Důraz má být kladen na práva menšin a na solidaritu. Je třeba zachovávat poměr mezi lidmi, půdou a kapitálem. Solidarita by se měla objevovat i ve vztahu k tzv. třetímu světu. Papež kritizuje fakt, že hospodářský rozvoj dal vzniknout rozdělení na první, druhý, třetí a někdy i čtvrtý svět. Vyzývá proto bohaté státy k pomoci a oddlužení těchto zemí. V souvislosti s migrací lidí mezi těmito světy se Jan XXIII. uchyluje k důrazu na práva uprchlíků. A to jak těch, kteří migrují za prací, tak i politických uprchlíků. Je třeba hledat důvody jejich migrace a snažit se o rozvoj všech zemí tak, aby lidé nebyli nuceni k migraci.

5.5 Sociální učení církve a II. vatikánský koncil

Po Druhém vatikánském koncilu⁹⁸ se církev více otvírá světu. Obracejí se více sama k sobě, ke svému úkolu a ke službě světu. Dle slov papeže Jana XXIII má církev ve světě úlohu rozsévat společenský a pospolitý smysl.⁹⁹ To se má projevit ve třech fázích. Církev se má vydat do lidské společnosti a poznat ji. Dále si uvědomit lidské hodnoty a to, jak k nim dospět a za třetí má církev sloužit společnosti uvnitř jejích struktur a tak se podílet na lidské odpovědnosti a implementovat do společnosti prvky evangelia. V této době také církev

⁹⁸ Konal se 11.10. 1962 – 8.12. 1965

⁹⁹ Ze slov Jana XXIII při zahajovací řeči II. Vatikánského koncilu in Bahounek J.: Sociální učení církve, Petrov, Brno, 1991

reflektuje skutečnost, že každý její člen žije ve společnosti, ve státě a má své lidské a státní povinnosti. A právě na přítomnost křesťanů ve společnosti se klade význam. Svoji přítomností mají být světu ku pomoci. Plody jejich víry mají být přínosné pro celou společnost. Křesťanská víra je má motivovat ke službě světu a tím budovat svět lepší. Svou aktivitou má každý křesťan svědčit o své víře, každá jeho práce pro společnost je pokračováním toho, co započal Hospodin. Služba má probouzet i v jiných lidech sounáležitost a motivovat je k službě bližnímu. Má přispívat k humanizaci společnosti. Křesťan se nemá uzavírat do sebe a žít jen uvnitř církve, ale naopak být živým svědectvím.¹⁰⁰ Z biblického hlediska je tento způsob považován za „živou víru“. Tedy nejde jen o slova a vnitřní prožívání, ale člověk ze své víry čerpá a na základě své víry koná. Je určován křesťanskými hodnotami a tím, čemu věří.

5.6 Populorum progressio

Šedesátá léta, kdy proběhnul i Druhý vatikánský koncil, byla na sociální encykliky bohaté desetiletí. V roce 1967 vydal papež Pavel VI. encykliku Populorum Progressio, která se zabývá rozvojem národů, pokračuje a rozvíjí téma Jana XXIII. o třetím světě a staví se k problematice zvyšujícího se bohatství bohatých států a současně se zvyšujících dluhů chudých států. Pavel VI. také ustanovuje komisi „Spravedlnost a mír“, která má za úkol zabývat se situací třetího světa. Problém je totiž v tom, že sociální konflikty již nejsou lokálního charakteru, ale zasahují celý svět.

¹⁰⁰ Volně podle Bahounek, J.: Sociální učení církve, Petrov, Brno, 1991, str. 54 - 58

V otázce třetího světa vyzdvihuje Pavel VI. iniciativu církve. Přes některé nedostatky byla ona prvním, kdo se o problematiku těchto zemí začal zajímat a přišel s pomocí na místa, kde byla nejvíce potřeba. Problém ale nastal tehdy, kdy církev již nestačila pokrýt poptávku po službách a tak bylo třeba vyspělých států, které by se této pomoci ujaly. (Zde vidíme paralelu s dobou středověkou, kdy také církev byla průkopníkem sociální činnosti a stát nastoupil ve chvíli, když již církev nebyla schopna pokrýt sociální potřeby lidstva.) Papež připomíná tři základní povinnosti bohatých zemí. A to povinnost solidarity, lásky vůči všem a povinnost sociální spravedlnosti.

Výše materiálního zabezpečení života se odráží v celkových životních podmínkách a dále i v touze po vzdělání a sociálním postavení. A tak je třeba nejen klást důraz na vzdělávání, ale především nejprve zajistit primární životní potřeby. Proto zde také Pavel VI. opět zdůrazňuje pozitivum soukromého vlastnictví. V tomto se shoduje se všemi svými předchůdci a vlastně i následovníky. Pavel VI. ovšem ale dodává kontroverzní poznámku, že soukromé vlastnictví by mohlo být vyvlastněno společností v případě, že neslouží k užítku lidem a v případě, že je zdrojem konfliktu a násilí. A to proto, že každý statek má sloužit k rozvoji Božího díla, tedy ke spokojené společnosti a dobrým vztahům mezi lidmi a národy. Dále papež varuje před růstem novodobého liberalismu, který by využíval soukromé vlastnictví pouze k obživě jednotlivců a neumožnil by pomoc potřebným. Zde Pavel VI. cituje verše Matoušova evangelia¹⁰¹ stejně jako před ním papež Jan XXIII.

¹⁰¹ Bible, ČEP, Matouš 16, 26

Církev by měla v současné době, kdy již nemůže sama pomoci, podnítit dialog mezi státy, které jsou schopny pomoc dávat a těmi, kteří pomoc potřebují. Pak bude pomoc adresnější a tím smysluplnější.

Závěrem se ještě krátce vrací Pavel VI. ke vztahu zemědělství a kapitálu a to k praktickým krokům, které naplňují rovnováhu ve společnosti. Zabývá se spravedlností v obchodování a v uzavírání smluv. Kladně hodnotí přístup mladých k ochotě pomáhat, chválí instituci civilní služby a nabádá k rozvoji myšlenky o pomoci druhým. Tato pomoc totiž může snižovat rozdíly ve společnosti a tím pomáhat k míru mezi národy.

5.7 Ostogesima adveniens

V roce 1971 vydává k 80. výročí Rerum Novarum papež Pavel VI. encykliku Octogesima Adveniens. Ve světle toho, že křesťané na mnoha místech jsou vytlačováni ze společnosti, připomíná, že nelze zapomínat na to co bylo řečeno v minulosti a přitom je třeba reagovat na aktuální problematiku lidstva. Stejně jako Jan XXIII. ve své encyklice Mater et Magistra akcentuje i Pavel VI. problematiku odlivu lidí z venkova. S rostoucími městy narůstá urbanizace, roste industrializace a s velkou koncentrací lidí se snižuje zájem jedněch o druhé. Centra měst se vylidňují a stávají se pouze hospodářsko-turistickým centrem. Bohatí lidé se stěhují na okraj měst a tak se vytváří kruhová uspořádání měst s rozdělným podle výše sociálního postavení. I proto odbory, které tak jeho předchůdci vyzdvihuje, se začínají uchýlovat ne k pomoci dělníkům, ale stávají se z nich nátlakové skupiny na zaměstnavatele.

Po dlouhé době se zde můžeme potkat s návratem k hodnocení socialismu. Pavel VI. vidí jediné možné

řešení v demokratickém uspořádání států. Zdánlivě pozitivní myšlenky socialismu vzaly za své, díky dlouholeté zkušenosti s reálným socialismem v mnoha zemích. Marxismus odmítá Pavel VI. zcela. Jediné, co je schopen považovat za přijatelné, je pohled, který marxismus vidí jako metodologii, která bádá o sociální a politické realitě.¹⁰² I přes tento kladný přínos nesmí ale člověk podlehnout zdání, že toto je cesta, kterou se má lidstvo vydat. I přes tento klad je třeba si stále uvědomovat, že marxismus není řešení pro společnost.

Co se v encyklikách objevuje poprvé, je určitá kritika rozvoje humanitních věd. Člověk je dle Pavla VI. vystaven neustálému zkoumání a tlaku a je pod drobnohledem různých odborníků. Humanisté se snaží rozluštit člověka jako takového. Tohoto nebezpečí je třeba se vyvarovat. Je třeba více sdílet s lidmi jejich pocity a tím obohacovat vztahy. To by měl být jeden z důrazů humanismu.

Jako evergreen se opět opakuje téma spravedlivého rozdělování zisku a rovnováhy majetku. Přichází nově s řešením pro celé státy. *„Při plnění svého poslání se politická moc musí vymanit z dílčích zájmů, aby na sebe mohla vzít břemeno péče o dobro všech lidí a to i mimo území státu.“*¹⁰³ Opět zdůrazňuje rozdělení odpovědností za věci veřejné a tím zajištění rovnováhy a spravedlnosti mezi lidmi. Dělení odpovědnosti má nastávat i vznikem nových organizací, které pečují o určitou část společného blaha. A právě křesťané by měli být těmi, kteří iniciují vznik těchto skupin a sdružení. Tím také přispívají ke stabilizaci světa, jak to vyžaduje křesťanská víra.

5.8 Laborem Exercens

¹⁰² Pavel VI. Octogesima adveniens, 33

¹⁰³ Pavel VI. Octogesima adveniens, 46

V roce 1981 vydává papež Jan Pavel II. encykliku věnovanou lidské práci. *Laborem exercens*. Tímto textem se vrací a zároveň završuje veškerá pojednání o lidské práci, o spravedlivé odměně a o základním právu člověka na práci. Práce je ústředním bodem sociální nauky a dokonce i jejím klíčem. Dle Jana Pavla „...lidská práce je klíč, pravděpodobně nejdůležitější, k celé sociální otázce...“¹⁰⁴. Biblické „Podmaňte si zemi“¹⁰⁵ se projevuje právě v práci. Veškerá technika a stroje jsou pomocí, nikoliv náhradou, člověka. I za stroji musí stát člověk. Jan Pavel II. mluví o práci ve dvou pohledech. Za prvé jako o „subjektivní práci“. Tento pohled vychází z toho, že rozlišuje lidi podle druhu práce a schopností a tím vytváří rozdíl mezi žádanou a podřadnou prací. Subjektivní vnímání práce považuje papež za nebezpečí. Tím jsou ohroženy dělnické profese, na které je pak kladen velký tlak, vysoké nároky a nízké ohodnocení. S lidmi se začíná zacházet nikoliv jako s rovnocennými partnery, ale jako s nástroji. Člověk se stává nikoliv subjektem, ale objektem práce. Naproti tomu objektivní pohled na práci nerozlišuje druh práce, ale klade důraz na to, že práce je jedna. A dělí lidi pouze na ty, kteří práci mají a kteří práci nemají.

Práce má být pro člověka dobrem. Práce je ctností, protože se díky ní stáváme dobrým člověkem. Proto shora uvedené subjektivní pojetí je hrozbou pro společnost. Práce by měla být odměnou, nikoliv trestem. Jan Pavel II. považuje práci i za jeden ze základních stavebních kamenů rodiny.

Ve vztahu práce a kapitálu vidí Jan Pavel II. jasně, že práce je základem kapitálu. Kapitál nemůže být bez práce. Proto opět kritizuje snahu o třídní boj, snahu o

¹⁰⁴ Jan Pavel II., *Laborem exercens*, 3

¹⁰⁵ Bible, ČEP, Genesis 1, 28

odtržení práce od kapitálu. Tím by ovšem nastala paradoxní situace, kdy by tyto dvě složky stály proti sobě. Nelze tedy ani žít materialisticky, kdy je kapitál vyvyšován nad práci.

Při pojednání o práci se papež nově zmiňuje i o nezaměstnanosti. Definuje pojem „nepřímý zaměstnavatel“¹⁰⁶, jako stát, společnost, kolektivní smlouvy, prostředí ve kterém žijeme. I tento nepřímý zaměstnavatel by měl mít zájem na tom, aby zaměstnanost byla co nejvyšší, neboť je na něm, aby zajistil nezaměstnaným sociální jistoty.

I Jan Pavel II. se zabývá výší mzdy. Ta by měla odpovídat profesi, kterou zaměstnanec vykonává a zároveň by měla být tak vysoká, aby pokryla náklady rodiny. A především mzda mužů by měla být tak vysoká, aby ženy nemusely pracovat za účelem výdělků.

Jan Pavel II. se také zabývá fenoménem, o kterém se lehce zmiňuje jeho předchůdce Jan XXIII. v encyklice *Pacem in Terris*, a to migrací lidí za prací, které se stává součástí běžného života společnosti. Na jednu stranu je to pozitivní fakt, který dokazuje svobodu rozhodnutí, svobodu zaměstnání, ale na druhou stranu na to doplácí chudší státy, ze kterých nastává odliv schopných lidí, což má vliv na ekonomickou stabilitu země. A pokud někdo za prací migruje do jiných států, má mít stejné pracovní podmínky a možnosti, jako člověk, který je občanem té dané země.

Závěrem Jan Pavel II. poukazuje i na spirituální rozměr práce. Člověk pracuje celým tělem, tedy i svojí duší a duchem. I Hospodin mnohdy mluví o pracujících různých profesí. Stejně tak i Ježíš Kristus byl tesařem a jeho následovníci byli většinou z pracovních profesí.

¹⁰⁶ Jan Pavel II., *Laborem exercens*, 17

5.9 Sollicitudo rei socialis

V roce 1987 vydává Jan Pavel II. svoji druhou sociální encykliku o starosti církve o sociální otázky. Sollicitudo rei socialis. V ní Jan Pavel II. navazuje na encykliku Populorum progressio svého předchůdce Pavla VI. Především se vyrovnává s tím, že vývoj společnosti nenastal směrem, který Pavel VI. očekával, a tak je některé problémy třeba řešit jiným způsobem. Populorum progressio byla odpovědí na výzvu Druhého vatikánského koncilu. Pavel VI. předpokládal, že hospodářská zaostalost některých zemí půjde odstranit díky rozvoji národů. To se bohužel nepodařilo. Naopak se nůžky mezi bohatými a chudými státy stále rozevírají, což vede k tomu, že mnoho lidí se dostává do závislosti na jiných. Papež vybízí k oddlužení států třetího světa. Bez toho nebude možné tyto národy vzdělávat a navracet na úroveň ostatních států. Každý člověk a stát by měl projevovat lásku a pomoc chudým a ne se oddávat „vulgárnímu materialismu“, tedy konzumnímu životu. Aby byly odstraněny tyto hluboké rozdíly, je třeba provést reformu hospodářských a obchodních systémů. To je ale třeba na obou stranách. Tedy jak mezi bohatými státy, tak i mezi těmi rozvojovými. Zde totiž bují korupční politické systémy, které nikdy nebudou zárukou spravedlnosti a spokojené společnosti.

Jan Pavel II. přichází s kontrasty na zemi na základě světových stran. Srovnáme-li východ a západ, vidíme rozdílné pojetí vlády a společnosti. Kapitalistický západ oproti socialistickému východu. Na druhou stranu srovnání severu a jihu nabízí ekonomický rozdíl. Bohatý sever a oproti tomu chudý jih. S tímto se svět doposud nevyrovnal

a právě na bohatém severu je, aby udělal krok kupředu a pomohl třetímu světu k důstojnému životu na zemi.

Novým tématem, které se v této encyklice objevuje, je zbrojení. Přestože výroba zbraní je závažnou hrozbou, obchod s nimi považuje Jan Pavel II. za daleko horší. Tento obchod překonává veškeré rozdíly mezi severem a jihem, východem a západem. Neřeší politickou ani hospodářskou situaci, má dveře všude otevřeny. Na rozdíl od hospodářské pomoci, která všude naráží na administrativní problémy, na bariéry, hranice, politické tlaky apod.

I tuto encykliku ale uzavírá pozitivní hodnocení společnosti. Jan Pavel II. vyzdvihuje vysokou míru tolerance mezi lidmi. Na mnoha místech je naplňována Deklarace lidských práv, funkce OSN je světu přínosná, čím dál tím více lidí si uvědomuje, že je třeba společně usilovat o blaho světa. Jednoduše řečeno, lidé jsou uvědomělejší než v minulosti.

5.10 Centesimus annus

Ke stému výročí vydání encykliky Rerum Novarum vydává Jan Pavel II. svoji třetí základní sociální encykliku Centesimus annus. Encykliku, která přichází v době, kdy v polovině Evropy padá reálný socialismus, kdy se státy osvobozují a přijímají demokracii, a kdy až neuvěřitelně klidně proběhly změny režimu v tolika zemích, aniž bychom museli čelit světové válce. Událostem roku 1989 věnuje celou jednu kapitolu své práce. Výhru nad nedemokratickým socialismem hodnotí jako *„...doklad vítězství vůle jednání a evangelijního ducha nad protivníkem...“*¹⁰⁷ Také po sto letech od vydání Rerum

¹⁰⁷ Jan Pavel II., Centesimus annus, 25

Novarum kladně hodnotí to, že „...hojná míza, která z oněch kořenů vytéká, léty nevyschla, nýbrž je ještě plodnější“¹⁰⁸ Prvních jedenáct statí tedy věnuje odkazu Rerum Novarum a jejímu významu.

Papež opět připomíná fakt, že sociální otázka již není věcí jednotlivců nebo národů, ale jedná se o celosvětový problém. A stejně tak jako před sto lety stojí na křižovatce. Ne již před rozdělením na třídní společnost, ale před třemi zásadními problémy doby. A to nejprve před problémem mravnosti. Ve společnosti probíhá neustálý odklon od křesťanské morálky. S rostoucím ekonomickým rozvojem se nedaří stejně rychlý rozvoj morální. Přestože po dvou světových válkách mluvíme o čase míru, není tomu tak všude. Rozvoj zbrojení se nedaří zastavit. Druhým problémem je problém chudoby. Třetí svět se stále propadá do ještě větší chudoby, zvyrazňuje se chudoba určitých vrstev společnosti v protikladu k bohatství menší části světa, mnoho lidí má nedostatečný podíl na statcích a to zapříčiňuje nespravedlivé dělení společnosti. Jak již bylo mnohokrát řečeno, podíl na statcích mají právo mít všichni a nejen pár vyvolených - přestože Jan Pavel II. není utopista a nemyslí si, že společnost bude zcela spravedlivá a vyrovnaná. S tím souvisí i rozvoj blahobytné konzumní společnosti, která si neváží svých statků a vše „spotřebovává“. Třetím problémem je nespravedlivé rozdělení práce. Teprve vývoj v budoucnu rozhodne o tom, zda svět překoná tyto problémy a tak se společnost napraví.

Encyklika Centesimus annus však přichází se zcela novým tématem. Doposud všechny encykliky popisovaly a hodnotily stav věcí. Až Jan Pavel II. přichází s konkrétními výzvami. Kapitalismus, v případě, že je

¹⁰⁸ Jan Pavel II., Centesimus annus, 1

vnímán jako tržní hospodářství, které nazývá také „svobodným hospodářstvím“¹⁰⁹, je dobré hodnotit kladně. Neboť, jak již bylo mnohokrát řečeno, soukromé vlastnictví, které je v limitech řádů, podporuje rozvoj obecného blaha. Ale v případě, že je kapitalismus nevázan mravním řádem, je třeba jej odmítnout. A právě stát má být tím regulátorem, který zajistí kladnou roli kapitalismu.

Závěrem se opět obrací k roli a poslání církve. Ta by se měla zaměřit přímo na člověka, neboť člověk je cestou církve. Každý z nás je součástí Kristova zaslíbení a proto církev nesmí zatratit žádného z lidí.

5.11 Deus caritas est

Posledním církevním dokumentem, který se zabývá vztahem církve a sociální práce a který má opět rozvinout sociální činnost církve, je encyklika papeže Benedikta XVI. z roku 2006 „Deus caritas est“. Benedikt zde silně akcentuje církev jako instituci sociální práce. Akcentuje komunitu a mluví o jednotlivci jako o jednom z komunity. V článku 21 považuje za nutné, aby se služba církve světu, která kombinuje sociální a duchovní pomoc, institucionalizovala a stala se nedílnou součástí církve, neboť sociální činnost patří k církvi stejně jako vysluhování svátostí. A člověk vždy bude potřebovat lásku, a tedy nemůže být církev nikdy zproštěna úkolu sloužit lidem svojí láskou. Benedikt opět zachází ve svých úvahách tak daleko, že považuje církev nejen za spolupodílející se na konání lásky, ale za tu, která je přímo odpovědná za lásku ve světě¹¹⁰.

¹⁰⁹ Jan Pavel II., Centesimus anno, 42

¹¹⁰ Deus caritas est, 29

Papež také mluví o vzniku mnoha mimokřesťanských filantropických organizací, se kterými by církev měly spolupracovat a tak širěji obsáhnout potřeby společnosti. Tyto organizace rozvíjí činnost dobrovolníků a naplňují touhu pracovat pro sociálně potřebné, což považuje papež rovněž za velmi důležité. Jde převážně o mladé lidi, kteří se tímto učí sloužit potřebným. Rozvíjí se u nich solidarita a ochota dávat. Rozvíjí tímto také fenomén neformálního vzdělávání, které se dnes dostává do popředí zájmu jak neziskových organizací, tak státu a celé Evropské unie. Dobrovolná práce je pro ně určitou školou života. Dobrovolná činnost církevních příslušníků a jejich altruismus je znám již od prvopočátku církve a proto i dnes nemá být církvi cizí.

5.12 Závěrem k encyklikám

Závěrem několik pasáží, které jsou mnoha encyklikám společné, případně je lze považovat za shrnující myšlenky celé sociální nauky katolické církve. Jan XXIII. ve svých encyklikách mnohdy zdůrazňuje fakt, že je třeba aby lidé již zde na zemi proměňovali své pozemské statky za statky nebeské. Jedině tak lze přispět k lepšímu stavu společnosti a rozvoji obecného blaha. V případě, že lidé budou dávat ze svých přebytků potřebným, budou uskutečňovat právě tuto proměnu. Statek darovaný se stává statkem nebeským.

Důležitou pasáží v sociální nauce církve je vztah církve k lidem. Jak se objevuje u Lva XII., církev miluje každého a tak má šanci překonávat vztahy mezi národy, mezi kterými je nevyváženost a je třeba solidarity, technické pomoci a vzájemného vzdělávání. Tato solidarita je potřebná především v případech, kdy některé země produkují nadbytek statků a v jiných je nedostatek, takže

nemohou být satureovány ani základní životní potřeby. Sociální nauka má být nejen hlásána, ale především konána. Člověk má být stále na prvním místě. Je třeba se tedy nedostat do situace, kdy je věda a technika na prvním místě a člověk je pouze technickým rozvojem ovládán. Protože jak praví Bible: „*Jaký prospěch bude mít člověk získá-li celý svět, ale svůj život ztratí?*“¹¹¹

Jan XXIII. ve své práci *Pacem in Terris* vybízí lidi k účasti na věcech veřejných. Skrze veřejné působení těch, kteří se hlásí ke křesťanským mravům, je možné učinit svět lepším. Je třeba rozvíjet nové dobré vztahy mezi lidmi a tak i mezi státy. Tím se bude dařit konat společné dobro.

V neposlední řadě je důležité zdůraznit slova Jana Pavla II., který v encyklice *Sollicitudo rei socialis* říká, že církevní učení nemá být něco mezi kapitalistickým liberalismem a marxistickým socialismem. Má to být cesta, která ukazuje stav, který je ve shodě s evangeliem a tedy stav téměř ideální společnosti.¹¹²

Přestože je nutné zdůrazňovat praktický přínos papežských encyklik, přestože všechny myšlenky je hodno studovat a inspirovat se jimi a přestože všechny encykliky vycházejí z důkladného studia a znalosti problému, mohou ve čtenáři budit dojem, že není jiné cesty, než té kterou církevní představitelé ve svých listech představují. Z textu mnohdy můžeme mít pocit určité nadřazenosti, pocit „patentu na rozum“ a sevření se do mantinelů. Na rozdíl od veškerých slov Bible, působí encykliky a další nařízení a doporučení církevních představitelů, kterých najdeme v historii mnoho, namyšleně, soběstředně a neobjektivně. Na rozdíl od

¹¹¹ Bible, ČEP, Matouš 16, 26

¹¹² Jan Pavel II. *Sollicitudo rei socialis*, 41

Písma, které dává možnost, ukazuje cestu a doporučuje, se postupem času stává z církevních nařízení učení, které staví katolická církev nadevše. Katolická církev se v očích čtenářů, a tedy především svých členů, stává nezbytnou součástí světa. A to tak nezbytnou, že bez její existence by spravedlivá, sociální a lidu prospěšná společnost prostě zanikla. Je pravdou, že církev, respektive její členové, přispívají k rozvoji dobrých mravů ve společnosti, ale to neznamená, že bez církve by byla společnost špatná. I dnes se setkáme s názory, že dobrým sociálním pracovníkem může být jen křesťan. Při rozhovoru s pracovníky Armády Spásy se dovídáme, že na pozici sociálního pracovníka zaměstnají pouze křesťana, neboť nekřesťan nemůže vykonávat dobře práci sociálního pracovníka.

Styl, ve kterém jsou encykliky psány, může na člověka ze sekulární společnosti působit negativně a způsobit odmítání textu jako celku. Proklamovaná exkluzivita církve při konání pomoci druhým může vézt až k averzi odborné veřejnosti a dalších, kteří v církvi nežijí. Na druhou stranu ale je třeba upozornit na to, že podobným apelem církevních představitelů se mnohdy stimulují příslušníci církví k akci. Podobná prohlášení vzbuzují dojem, že opravdu bez církve to nepůjde. A jelikož církev tvoří její členové, je třeba se do sociálního snažení zapojit. A tak tomu bylo i v době na přelomu století, kdy oddanost církvi a poslušnost jejím nařízením byla o mnoho větší.

6. Diakonie

Při hledání zlomových bodů v církevní sociální práci nelze opomenout význam německé luterské církve, která položila základ budoucí protestantské diakonické práci v celé Evropě. S pojmem Diakonie a s pozdější instituční diakonií se setkáme především v protestantském prostředí. Řecké slovo „*Diakonia*“, znamenající v překladu „pomoc“ nebo „služba“, je jedním ze tří základních znaků církve, tak jak jej vnímá protestantské prostředí¹¹³. Služba církve spojená s posláním diakonů, tedy těch, kteří jsou církvi povoláni ke službě potřebným, aniž by tato služba byla spojena s vykonáváním kněžské služby, se objevuje poprvé v době světové reformace. Podpora diakonů, jako oddělených služebníků pro sociálně charitativní činnost se objevuje nejprve u Luthera. Švýcarská reformovaná církev v čele s Kalvínem tuto funkci zdůrazňuje ještě ve zvýšené míře. Ve světle těchto myšlenek se rozvíjí sociální činnost prvních protestantských církví. A to především péče o vdovy, sirotky, chudé a nemocné. Nedošlo ovšem k žádnému trvalejšímu ustavení zařízení i instituce, která by se o potřebné starala systematicky.

Se vznikem institucionalizované diakonické práce jsou spojeni Johann Hinrich Wichern a Theodor Fliedner. Oba dva založili a rozvinuli v Německu první instituce pro pomoc potřebným a jejich dílo dalo následně vzniknout Diakonii, jako křesťanské instituci pro pomoc potřebným.

Johann H. Wichern (1808 - 1881) je zakladatelem Ústavu pro dobrovolné zaměstnávání chudých. Tato instituce v Berlíně poskytovala nejen hmotnou ale i duchovní pomoc. Postupně se mu daří zapojit do činnosti

¹¹³ Tři znaky církve jsou z „*kérygma*“, neboli zvěst, „*koinónia*“, neboli společenství a „*daikonia*“ neboli služba. Výrazy jsou řeckého původu.

studenty a práce se rozvíjí. Starají se především o chudé a nezaměstnané. Po té, co se Wichern setkává se stále zvyšujícím se počtem sirotků a dětí žijících v bídě, vrací se do Hamburku, kde v roce 1833 zakládá tzv. „Rauhen Haus“. První dům na principu rodinného dětského domova. Postupně svoje sociální aktivity stupňuje. Při tomto domě zřizuje ústav pro vzdělávání pomocníků v sociální službě. Vydává časopis „Fliegende Blaetter aus dem Rauhen Haus“¹¹⁴, z něhož se postupně stává uznávaný časopis podporující sociální práci. Jeho činnost stimuluje později luterskou církev, která sociální činnost ustavuje jako jednu ze svých institucí¹¹⁵. Během svého života navštěvuje různá města nejen v Německu, ale i po celé Evropě a podněcuje protestantské církve a jejich členy k pomoci potřebným. V roce 1858 zakládá další „Rauhen Haus“ v Berlíně.

Jeho přínos je především ve vnitřní misii, která je základem křesťanské pomoci. Tu chápe jako *„dílo křesťanské lásky zrozené z víry k vnitřnímu obnovení a k vnější péči o všechn národ“*¹¹⁶. Wichern je zakladatelem první diakonie uvnitř církve a svojí výchovou tuto práci rozšířil na mnoha místech německé luterské církve.

Obdiv a úctu k Wichernově přínosu pro německou církev, ale i pro německý národ, vystihují slova tehdejšího německého prezidenta Theodora Heusse, které pronesl v roce 1951 při své návštěvě v „Rauhen Haus“ na adresu Wicherna: *„Wichern neměl čas stát se velkým teologem, protože spěchal, aby se stal dobrým křesťanem.“*¹¹⁷

¹¹⁴ Letící listy z Rauhen Haus

¹¹⁵ Kirchentag (církvní sněm v Německu), 1848, usnesení o vnitřní misii, jak je nazývána sociální služba církve.

¹¹⁶ Jeschke, J.B.: Služba církve, soubor přednášek Komenského evangelické teologické fakulty, 1961

¹¹⁷ Heidenreich, U.: Mut zur Tat, Johann Hinrich Wichern, Hamburg, 1997

Theodor Fliedner (1800 - 1864) se zaměřuje na práci se ženami. A to jak na pomoc potřebným ženám, tak především na práci diakonek. Po vzoru katolických řádů sester zřizuje na poli protestantské církve v roce 1831 malou školu pro výchovu dívek - diakonek. Novinkou jeho práce je založení domova pro chovanky. Tedy azyl pro ženy, které se vracejí z vězení a nemají jiné zázemí. Později se k tomu přidává i výchova dětí, přijetí matek s dětmi a z chovanek se stávají pečovatelky o potřebné. V roce 1849 se vzdává své kazatelské činnosti a plně se věnuje rozvoji ženské diakonie.

Fliedner položil široký základ celé instituci diakonie, když založil v roce 1861 „Kaiserswerthský svaz mateřských domů a německé diakonie“. Tato organizace je považována za základ veškeré diakonické práce především v Německu, Švýcarsku a později i u nás.

7. Význam církve dnes a její sociální aktivity na území ČR

V předchozích kapitolách jsme mluvili o historii křesťanské pomoci ze které čerpá křesťanská pomoc i dnes. Přestože statisticky ubývá členů církve (podle posledního sčítání lidu v roce 2001 se ke křesťanské víře přihlásilo 3,3 milionu obyvatel ČR, což je 32,2 % obyvatelstva, oproti roku 1991 kdy se ke křesťanské víře hlásilo 4,5 milionu, tedy necelých 44 % obyvatel ČR¹¹⁸) neubývá na významu sociální činnosti církve. V sociální činnosti církve předků je třeba pokračovat a rozvíjet to, co bylo vytvořeno. Jan Štěpán ve své práci upozorňuje na fakt, že *„Mnohé z toho, co dnešní světová civilizace pokládá za samozřejmě v péči o lidi, má svůj původ a své počátky v křesťanské péči o lidi“*.¹¹⁹

„Prvním významem existence instituční církve je, aby nikdo nebyl opomenut“.¹²⁰ Přes vyspělost naší společnosti a civilizace se i dnes nedaří vždy státu podchytit všechny potřebné. Církve se snaží nepřehlédnout žádného potřebného, snaží se vyhledávat ty, kteří nejsou schopni žít plnohodnotný život v naší společnosti bez pomoci druhého. A proto i dnes je nedílnou součástí všech církví její diakonická (protestantské prostředí) či charitativní (katolické prostředí) práce. Diakonie, o jejíž církevních kořenech v Německu jsem pojednal v minulé kapitole, vychází z pojetí diakonie Theodora Fliednera. Oficiální vznik Diakonie na našem území je datován rokem 1903. Ovšem již před tím se od roku 1874 píše historie Evangelické společnosti pro dobročinnost křesťanskou,

¹¹⁸ Zdroj: http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem, data platná ke dni 6.8.2003

¹¹⁹ Štěpán J. RNDr: Diakonicko-sociální práce v historii Církve bratrské, Praha, 1998

¹²⁰ Hamari M.: Skvělá alternativa, in Modré z nebe, číslo 6, ročník 2007

kteřá dala vzniknout následně práci Diakonie. Její náplní bylo především zřizování domovů pro sirotky, vdovy a jiné potřebné. Znamé sirotčince vznikly například v Krabčicích v severních Čechách, Humpolci a v Nosislavi na Jižní Moravě. Ne náhodou se tak dělo v místech, kde byly silné protestantské sbory. Práce Diakonie jako instituce byla přerušena jak nacisty, tak především za vlády komunistické strany. O institucionalizované diakonii můžeme hovořit opět až po roce 1989, kdy na ní navazuje především Českobratřská církev evangelická.¹²¹

Od roku 1992 na našem území působí zájmové sdružení církví a organizací, které sdružuje diakonie některých protestantských církví, pod názvem Diakonie v České republice. Jejími členy jsou Armáda spásy, Bratřská jednota baptistů, Diakonie a misie Československé církve husitské, Diakonie Apoštolské církve, Diakonie Církve bratřské, Diakonie Českobratřské církve evangelické, Diakonie Evangelické církve metodistické, Jednota bratřská, Pravoslavná církev v českých zemích, Slezská diakonie a Starokatolická církev v ČR.

Dnes, v době kdy v Evropě existuje náboženská svoboda a lidé se svobodně rozhodují, je třeba obzvlášt brát zřetel na profesionální křesťanskou sociální práci. V současné době se totiž můžeme setkat s reálným nebezpečím nepochopení křesťanské sociální práce. Cílem nemá být člověka evangelizovat, tedy přivádět na víru, ale primárně mu pomoci.¹²² Převádění víry do praxe není jen zvěstování, ale především pomoc potřebným. A pomoc

¹²¹ Více v kapitole 7.1.2

¹²² Toto ovšem není pravidlem. Například sociální činnost některých evangelikálních a charismatických církví pomoc potřebným spojuje s evangelizací. A některé letniční církve přímo podmiňují úspěšné sociální uzdravení přijetím Krista. Tak například známá organizace „Teen Chalange“, která pečuje o lidi se závislostí na drogách s vysokým procentem úspěšnosti, je některými experty obviňována, že nahrazuje závislost na drogách, závislostí na Kristu

může být narušena či jí může být zamezeno právě odmítavým postojem potřebného člověka, který nehledá náboženství, nýbrž pomoc. Přenášení víry do praktického života je třeba se učit.¹²³ Proto je třeba sledovat cíle, kterého chtějí dnešní církve skrze pomoc druhým dosáhnout.

7.1 Církevní subjekty sociální činnosti ve vybraných církvích u nás

Nejprve je třeba zmínit právní rámec, na základě kterého jsou u nás církve registrovány a dále zřizují své subjekty pro výkon charitativní činnosti¹²⁴.

Základním dokumentem pro realizaci náboženské svobody u nás je Listina základních práv a svobod, která stanovuje kolektivní a individuální práva všech občanů. Dále se v Listině v článku 2 mluví o demokratických hodnotách, které vylučují výlučnou vazbu na některou z církví či náboženství, tedy zaručuje náboženskou svobodu.

Registrace církví a náboženských společností¹²⁵ je u nás upravena zákonem č. 3/2002 Sb. ve znění pozdějších předpisů „O svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností“. Každá církev či náboženská společnost zřízená dle tohoto zákona může podle §15a zakládat účelová zařízení registrované církve pro poskytování charitativních služeb.

Další cestou, kterou volí především malé církve a náboženské společnosti, je zakládání nezávislých

¹²³ Pargament, K.I.: The psychology of religion and coping, New Your, 1997, str. 359 - 371

¹²⁴ Zdroj: <http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=377> [Citováno 18.března 2008]

¹²⁵ Český právní řád používá výrazy církev a náboženská společnost oddělně, s tím, že výraz „církev“ je spojován s křesťanskými směry a náboženská společnost pro ty uskupení, které vychází z jiných náboženských tradic.

občanských sdružení či obecně prospěšných společností na základě zákona č. 83/1992 Sb. Tato sdružení již nejsou (a ani dle zákona nemohou být) přímo závislá na církvi, ale personální provázaností je zajištěn vliv církve na tato sdružení.

Téměř každá z křesťanských církví, která je v naší zemi registrovaná a působí u nás, má za jeden ze svých cílů vytyčeno konat dobro a tedy konat sociální činnost. Děje se tak jak skrze shora uvedené možnosti, tak i skrze dobrovolnou, neinstytucionalizovanou pomoc. Snad u každé z nich bychom našli zakotveno poslání konat pomoc potřebným v zakládajících dokumentech a ve vnitřních řádech. Pro ilustraci se podívejme na dokumenty zabývající se sociální činností čtyř vybraných křesťanských církví.

Nejprve Římskokatolické církve, která je největší církví u nás (27% z obyvatel ČR), má nejdelší tradici a je řízena centrálně z Vatikánu. Další je Českobratrská církev evangelická, která je největší protestantskou církví u nás (1,2 % z obyvatel ČR). Další protestantskou církví je Církev bratrská, která v posledních letech oslovuje mnoho mladých lidí a jejíž počet členů narůstá. Na rozdíl od Českobratrské církve evangelické je orientována evangelikálně, tedy je zde kladen větší důraz na novozákonní zvěst. Církev bratrská je také v našem přehledu ojedinělá tím, že úzce spojuje sociální činnost a zvěst evangelia. Poslední vybranou církve je Církev adventistů sedmého dne, neboť se jedná o světovou protestantskou církev a je ve společnosti známa především svojí humanitární organizací ADRA.

7.1.1 Římskokatolická církev

Subjektem sociální činnosti je sama církev. Tedy profesionální sociální činnost není zcela delegována na církevní právní osobu. Veškerá teorie sociální nauky vychází z výše uvedených encyklik. K tomu papež Pavel VI. ustanovil papežskou radu „COR UNUM“, jako instituci Svatého stolce, která je odpovědná za orientaci a koordinaci různých katolických charitativních organizací. A dalších aktivit podporovaných katolickou církví. Sociální činnost je přirozenou součástí katolické církve.

Česká charitní práce žije z odkazu první církve, která v historii dala vzniknout mnoha subjektům pomoci, o kterých bylo napsáno v předchozích kapitolách. Charita se u nás institucionalizovala již od roku 1930. Díky politickým zvrátům se její plné ustavení odehrálo až v roce 1990. Česká katolická charita je součástí světového charitního hnutí. Katolická církev pečuje o veškeré pracovníky charitní služby, je jim podporou a nabízí individuální duchovní službu. Ta spadá do povinností duchovních ve farnostech. Struktura katolické charity ctí strukturu církevní.

Při své charitní práci klade katolická církev důraz především na křesťanský přístup k lidem, na osobní vztahy a na křesťanskou naději¹²⁶.

Katolická církev při naplňování sociální činnosti dbá odkazu Krista, ale také klade velký důraz (stejně jako o své dogmatiky) na tradici. Tedy kromě Písma je fakt, že církev byla v minulosti velkou služebníci potřebným, je dostatečným motivem k pokračování.

Pro katolickou církev jsou papežské encykliky dostatečně platné dokumenty, tedy již nevydává samostatné pojednání o sociálním poslání církve, jak tomu činí jiné, především protestantské, církve. Explicitně vyjádřený

¹²⁶ Charitativní služba církve, Česká biskupská konference, Praha 2006,

závazek k pomoci potřebným tedy nenajdeme. Písmo a dokumenty Vatikánu jsou dostatečné.

7.1.2 Českobratrská církev evangelická

Ve svých řádech¹²⁷ prohlašuje Českobratrská církev evangelická (dále jen „ČCE“) ve vztahu k sociální práci toto: *„Péče o potřebné, nemocné a slabé, jako výraz křesťanské lásky k bližnímu patří neodmyslitelně k životu i práci Českobratrské církve evangelické. Tato křesťanská služba... ..je základním posláním a úkolem církve a každého jejího sboru. Církev vede své členy, aby se podle svých obdarování a možností na této službě podíleli.“*

ČCE koná své sociální dílo prostřednictvím sociální služby (diakonie) a křesťanské služby. Křesťanská služba je dobrovolné uskupení lidí v rámci jednotlivých sborů, kteří jsou sdruženi v církvi formalizovaném „odboru křesťanské služby ČCE“ a konají pomoc potřebným v místě svého působení. Tedy v regionech a obcích, kde sbory ČCE působí. A to jak pro potřebné členy sboru, tak i pro další z obce či z místa, kde je sbor ČCE zřízen. Jedná se o méně organizovanou, dobrovolnou práci, v rámci které chtějí jednotliví členové aktivně přistupovat k poslání pomoci druhým a přitom netouží, nebo nemají možnost, pracovat za úplatu.

Pro profesionální naplňování svého poslání na poli sociální práce zřizuje ČCE církevní právnickou osobu „Diakonii ČCE“¹²⁸. Ta naplňuje své poslání konat sociální pomoc tím, že zřizuje jednotlivá střediska v rámci České republiky, která pomáhají starým, hendikepovaným, sociálně znevýhodněným a sociálně vyloučeným lidem.

¹²⁷ Řád diakonické práce platný od 1.1.2007, schválený 4. zasedáním 31. synodu ČCE

¹²⁸ Oficiálně zřízena usnesením synodu ČCE v roce 1989 jako účelové zřízení církve

Případně i jinak potřebným. Součástí její práce je i metodická podpora sborům ČCE při sociální činnosti a také být partnerem dobrovolníkům z Křesťanské služby. Diakonie navazuje na církevní sociální činnost konanou na přelomu 19. a 20. století a následně do zásahu komunistického režimu. Příkladem této návaznosti může být obec v Ústeckém kraji Krabčice. Zde bylo na konci 19. století (1875) vybudováno křesťanské středisko pro sirotky. To bylo později přebudováno na domov pro seniory, který po roce 1989 opět převzala církev a nyní zde pokračuje v péči o seniory.

V rámci personálních řádů je pomoc bližnímu zakotvena i v instituci diaconů a diakonek. Ti, po absolvování povinného vzdělání, jsou církví povoláni jako její zaměstnanci ke konání sociální služby. Postup k povolání diaconů upravuje zvláštní církevní předpis.¹²⁹

ČCE očekává od svých členů, že se budou na podpoře sociální práce podílet. A to nejen finančními dary a příspěvky, ale i dobrovolnou pomocí či modlitbou. ČCE prostřednictvím svých kazatelů a pracovníků vede své členy k lásce k bližnímu, k péči o potřebné a proto i k praktické pomoci při naplňování svého poslání. Ta není žádným způsobem vynutitelná, tedy jedná se o motivační postup, kdy je důraz kladen právě na naplňování biblického textu. U diakonické práce dochází k praktickému naplňování křesťanských hodnot a je vyjádřením biblické víry, naděje a lásky.¹³⁰

7.1.3 Církev bratrská.

Církev bratrská je jednou ze silně evangelikálních církví u nás. Je v ní kladen silný důraz na prožívání

¹²⁹ Pravidla přípravy diaconátu ČCE ze dne 15.12. 1999

¹³⁰ Řád diakonické práce ČCE ze dne 1.1.2007

duchovní stránky víry. Tak jako se Církev adventistů sedmého dne upíná k bezvýjimečnému naplňování slov Bible, tak se Církev bratrská nechává ve všem inspirovat Ježíšem Kristem. Duchovní rozměr této církve lze považovat za charismatický a vedoucí člověka k bezvýjimečnému následování Ježíše Krista. Tato církev tedy otevřeně spojuje činnost sociální s činností misijní. V článku 10 svého vyznání, který se nazývá „O misii“, se dočteme, že *„...církev je světlem světa, svou službou pomáhá lidem v hmotné a mravní bídě“*. Církev bratrská (dále jen CB) přichází s holistickým pojetím člověka. Tedy s takovým, které se zabývá jak tělesnou, tak i duševní a duchovní rovinou člověka. Tedy biologická, psychologická a sociální stránka člověka. A právě v tomto přístupu vidíme aplikaci vyznání CB. Člověku je třeba pomáhat jak v jeho sociální nouzi, tak i v jeho případné duchovní nouzi. Tedy institučně zde vidíme kombinaci evangelizace a charity.

Církev bratrská také zřizuje institut diakonů. Ti jsou k tomu církvi ustanoveni rituálem podobným svěcení. Jejich úkolem je činnost jak ve střediscích Diakonie CB, tak i v jednotlivých sborech. Jejich práce se zaměřuje na různé věkové i sociální skupiny a cílem je starat se o Boží stvoření.

V zásadách CB nacházíme pasáž, která vyjadřuje postoj církve ke vztahům mezi lidmi. *„V církvi Kristově má jeden úd cítit odpovědnost za druhého. ...Nikdo nemá být individualistou ani sobcem.“*¹³¹ Tato myšlenka je dále rozvinuta v odstavci 3, který je nazván „Služba lásky“. Tato lidská láska, projevovaná skrze Ducha Svatého, má v lidech vzbuzovat touhu po pomoci potřebným. Zde se CB zcela odkazuje na slova Ježíše Krista a na jeho vybízení

¹³¹ Zásady Církve bratrské, 2. vydání, str. 14

k pomoci druhým. Každý člen je považován za následovníka Bible, a je tedy veden k pomoci. Církev neklade tak veliký důraz na profesionální pomoc (přestože také zřizuje církevní právníckou osobu Diakonii), ale snaží se vést své členy k dobrovolné pomoci na všech úrovních církve, především na úrovni sborů.

Církev bratrská také přijala za svůj dokument nazvaný „Lausannský závazek“¹³². Ve vztahu církve a sociální práce mluví o křesťanské sociální odpovědnosti. Zde se opírá o biblickou zvěst, že člověk byl stvořen proto, aby se zde na zemi staral o Boží dílo. Ovšem i zde se projevuje úzká souvislost mezi evangelizací a sociální činností.

Vidíme, že motivace církve k pomoci potřebným, je zde poněkud odlišná. Právě proto může být tato činnost vnímána sekulárním světem negativně. Spojení sociální činnosti a evangelizace působí dojmem, že církve zneužívá své služby pro získávání nových členů.

7.1.4 Církev adventistů sedmého dne

Sociální aktivity Církve adventistů sedmého dne (dále jen CASD) jsou známy především díky charitativní organizaci ADRA. Přestože na prezentaci tohoto občanského sdružení se dočteme, že je založena CASD (a v anglickém originále první písmeno značí výraz „adventist“) není u nás ADRA zcela veřejně prezentována jako aktivita církve. Na rozdíl třeba od katolické charity či Diakonie ČCE. Ovšem ADRA je důsledkem věrouky církve, která je zakotvena v řádech a základních vyznáních CASD¹³³.

¹³² Dokument přijatý v roce 1974 na mezinárodním kongresu pro evangelizaci. Jde o dokument o 3000 slovech a 15ti odstavcích, a je přijímán všemi evangelikálními církvemi na světě, jako jeden ze základních věroučných dokumentů. Jeho obsahem je církevní dogmatika, tak jak je přijímána protestantskými evangelikálními církvemi.

¹³³ <http://www.casd.cz/index.php> [citováno 5. března 2008]

V ústavě CASD najdeme mezi základními věroučnými články v oddílu 14. větu: „*neustranně a bez výhrad si máme vzájemně sloužit*“¹³⁴ CASD se zcela ztotožňuje s tím, co je zapsáno v Bibli, a tedy bez výhrad usiluje o následování biblické zvěsti. Její snaha je konat péči o potřebné i na regionální sborové úrovni. Pro tuto činnost zřizuje funkci diakonů a diakonek¹³⁵. Ty volí členové sboru ze svého středu, tedy v každém sboru by měla být tato funkce ustavena. Biblickou oporu k těmto funkcím nalezneme ve Skutcích apoštolů, kde se hovoří o oddělení sedmi mužů, kteří jsou odděleni k tomu, aby konali službu v církvi¹³⁶ a tou je i péče o chudé. Dnes mezi pracovní náplň těchto lidí patří kromě pomoci ve službě sboru právě i péče o nemocné a potřebné. Funkce diakona je formálně ustavena oddělením a požehnáním vysvěceného kazatele.

Mezi další sociální aktivity sborů CASD patří sociální služba „Tabita“. Jedná se již o neformální uskupení členů sborů, kteří se starají o sběr šatstva, potravin a jiných věcí pro lidi v nouzi. Sem patří také péče o nemocné, vzdělávání, poradenství a další. Tabita se orientuje především na členy CASD. Speciální kapitolu svého řádu věnuje CASD péči o tělesně postižené.

Na rozdíl od dalších církví nemá na našem území CASD svoji církevní právnickou osobu, která by zajišťovala sociální činnost církve. Pomineme-li organizaci ADRA, která má celosvětovou působnost a byla založena v USA, veškerá přímá pomoc je u nás vykonávána neformalizovanou skupinou lidí, kteří především dobrovolně poskytují pomoc potřebným. To má vliv především na to, že péče se zaměřuje především na členy CASD.

¹³⁴ Ústava Církve adventistů sedmého dne, Advent Orion, Praha 2006

¹³⁵ Církevní řád Adventistů sedmého dne,

¹³⁶ Bible, ČEP, Skutky apoštolské, 6, 1-8

Adventisté se ale otevřeně ve svém dokumentu „Péče o boží stvoření“ zavazují, „že budeme usilovat o zlepšení kvality života všech lidí“¹³⁷. Tedy že nejednají pouze ve prospěch svých členů, ale ve prospěch všech lidí na světě. Ta je naplňována skrze již zmíněnou mezinárodní organizaci ADRA.

¹³⁷ Péče o Boží stvoření, dokument přijatý výborem Generální konference v říjnu 1992

8. Praktická část

Po analýze církevních dokumentů, křesťanské Bible a počátků charitativní činnosti církve, nám jasně vyplývá, že církev skrze své představitele a skrze své řády usiluje o to, aby následovníci Ježíše Krista byli vždy připraveni a ochotni nezištně pomoci druhému. Není pochyb o tom, že pro církev je charitativní pomoc základem praktického života a tedy základem života každého křesťana. Motivuje a vede své následovníky k altruistickým činům a k solidaritě. Z toho vyplývá, že křesťan by měl být motivován k nezištné pomoci druhým především právě svojí křesťanskou vírou. Potvrzení či vyvrácení této teorie je cílem podpůrného výzkumu.

8.1 Specifikace výzkumu

Pro účely výzkumu jsem zvolil kvalitativní metodu. Vzhledem k tomu, že cílem je získat názory na motivaci křesťanů k sociální činnosti mezi dvěma odlišnými skupinami (křesťané a nekřesťané), je pro sběr dat vhodný nestrukturovaný rozhovor¹³⁸. Získaná data budou zkoumána pomocí obsahové analýzy. Při obsahové analýze nejprve vytvořím soubor kategorií, které se v rozhovorech objeví a následně jednotlivá tvrzení do těchto kategorií přidělím.

Velikost výzkumného vzorku je 27 respondentů. Přibližně dvě třetiny dotazovaných jsou ti, kteří se hlásí ke křesťanské víře, a zbytek, jako kontrolní vzorek, jsou ti, kteří se ke křesťanské víře nehlásí. Abych eliminoval motivaci k pomoci druhým finanční odměnou, všichni dotazovaní jsou dobrovolníci. Rozhovory

¹³⁸ Struktura rozhovoru není dopředu jasná, otázky nejsou jasně definovány, je určen pouze směr, kterým se rozhovor ubírá. Otázky a terminologie vychází z předešlých odpovědí dotazovaného. Zdroj: Jeřábek, H.: Úvod do sociologického výzkumu, Karolinum, Praha, 1992

jsou prováděny se členy různých křesťanských církví. Místo sběru dat jsou Praha a Brno. Dotazovaní, kteří se ke křesťanské víře přihlásili, jsou z prostředí tradičních křesťanských církví¹³⁹. V případě, že bych rozhovory vykonal se členy charismatických církví¹⁴⁰, je pravděpodobné, že by se odpovědi lišily od těch, které uvedli členové tradičních křesťanských církví.

Při hledání vhodných formulací, které by dostatečně oddělily dvě skupiny dotazovaných, jsem narazil na problém otázky pojetí křesťanské víry. Víra je velmi těžko exaktně zkoumatelná a těžko lze měřit hodnotu víry. Mnozí lidé ani sami nedokáží říci, zda jsou křesťané či nikoliv. Proto jsem se rozhodl položit přímou otázku na vyznání, zda věří, že Ježíš Kristus je Pán a Spasitel. Tato formulace je z biblického hlediska dostatečná k určení religiózní příslušnosti člověka. V případě, že dotazovaný odpověděl kladně, byla v závěru rozhovoru použita také doplňující otázka po vnějších projevech víry. Tedy dotaz na „žitou víru“. Například návštěva kostela, modlitby apod.

8.2 Vytyčení problému a otázky k rozhovoru

Před začátkem výzkumu jsem si vytyčil tyto dva problémy, tedy tvrzení, o kterých jsem po teoretické části přesvědčen, že jsou pravdivé.

¹³⁹ Za tradiční církve považují takové, které vychází ze starých křesťanských vyznání a působí na našem území déle než 80 let. Jsou jimi například Římskokatolická církev, Českobratrská církev evangelická, Církev bratrská, Československá církev husitská a další.
¹⁴⁰ Charismatické církve jsou takové, které kladou silný důraz na Nový zákon, ve své misijní práci kladou velký důraz na psychickou stránku člověka, usilují o hluboké duchovní prožitky a mnohdy mohou vykazovat znaky sekt.

1. Zásadní motivací člověka žijícího v křesťanské víře k nezištné pomoci druhým je právě jeho křesťanská víra.

2. Člověk žijící v křesťanské víře považuje sociální činnost za zásadní úkol člověka ve společnosti.

Jako pomůcku jsem pro rozhovor připravil možné otázky. Tyto otázky slouží pro udržení tématu rozhovoru. Během rozhovoru nemusí být tyto otázky dodrženy a to jak jejich obsah tak ani jejich pořadí.

1. Podílíte se na nějakých aktivitách pomoci druhým jako dobrovolník?

2. Na jakých a co Vás k tomu přivedlo?

3. Jak důležitou roli ve Vašem životě hraje pomoc druhým a co Vás k ní motivuje?

4. Jste ochoten/na vyznat, že Ježíš Kristus je Pán a Spasitel?

Otázky pro toho, kdo odpoví kladně:

5. Myslíte si, že Vaše rozhodnutí bylo ovlivněno tím, že jste věřící?

6. Mají podle Vás mít křesťané jako jednu ze svých základních priorit pomoc druhým? A proč?

7. Má být zásada pomoci přenášena i do sekulární společnosti? A je to vůbec možné?

Otázky pro toho, kdo na otázku č. 4 odpoví záporně.

5. Co si myslíte o tvrzení, že pro křesťany je výrazným motivem právě jejich víra?

6. Myslíte si, že se sekulární společnost může něco od křesťanů učit?

8.3 Obsahová analýza

Analýzu rozhovorů jsem rozdělil na skupinu těch, kteří se ke křesťanské víře nepřiznali (10 dotazovaných) a na skupinu těch, kteří se k víře v Ježíše Krista hlásí (17 dotazovaných).

Nejprve se zaměřím na výsledky menšího kontrolního vzorku těch, kteří se ke křesťanské víře nehlásí.

Všichni dotazovaní odpověděli kladně na dotaz, zda konají v současné době nějakou činnost pro druhé jako dobrovolníci. Všichni také kladně odpověděli na dotaz, zda je pro ně dobrovolná pomoc druhým v životě důležitá. Zde se lišil pouze poměr času této pomoci věnovaný a odhodlání se v budoucnu této pomoci věnovat i profesionálně.

Odpovědi jsem rozdělil do bloků témat a v nich si pak určil jednotlivé kategorie odpovědí na otázky: Co Vás přivedlo k dobrovolné pomoci? Co Vás k ní motivuje? Souhlasíte s tvrzením, že křesťan je motivován svojí vírou k pomoci druhým? Zda je zde něco, co by společnost měla od křesťanů převzít.

Co Vás přivedlo k dobrovolné pomoci

Nejčastější odpovědí je „prostředí ve kterém žiji“, tedy rodina a přátelé, (výskyt 6x). Dále „druh činnosti“, jak jeden dotazovaný odpověděl „Byla to vazba na ten prostor, na aktivity, které se v něm konají“. Motivace druhem práce se objevuje třikrát.

Dva dotazovaní uvedli, že škola a jeden, že celkově touha pomoci druhým.

Co Vás při dobrovolné pomoci motivuje?

Nejčastější odpovědí je vnitřní uspokojení a naplnění. Celkem 6 odpovědí. (Ne každý takto přímo otázku v rozhovoru dostal.) Jednou z motivací je i *„získávání mnoha nových znalostí, které bych studiem nikdy nezískala“*.

Souhlasíte s tvrzením, že křesťan je motivován k pomoci druhým svojí vírou?

Sedm dotazovaných odpovědělo že ano. V jednom případě s doplněním *„že to ovšem není dobře.“*

Dva dotazovaní odpověděli záporně. Jeden uvedl, že ne každý křesťan pomáhá druhým. Druhý uvedl, že nezáleží na víře, ale na prostředí, ve kterém člověk vyrůstá.

Je něco, co by společnost měla od křesťanů převzít?

Ve dvou případech se objevuje odpověď ne. A to buď proto, že *„jsme již vše od křesťanství převzali a nic nového již není třeba“* a ve druhém případě *„pomoc druhým není výsadou jen křesťanů a jsme schopni ji naplňovat i bez víry“*.

V ostatních případech se objevují tyto vlastnosti: nezištnost, svědomí a sním touhu se odvděčit, hodnoty, lásku k lidem (4x).

Při analýze rozhovorů s lidmi, kteří se ke křesťanské víře nehlásí, jsem došel k závěru, že motivem dobrovolníků je jejich vnitřní uspokojení a naplnění. Tedy to, že ve své dobrovolné činnosti vidí smysl. Jsou k této pomoci přiváděni skrze prostředí, které je formuje a vychovává. Tím je především rodina, škola či přátelé.

Lidé, kteří se ke křesťanské víře nehlásí, mají za to, že u křesťanů souvisí jejich víra s odhodláním dobrovolně pomáhat druhým. Jsou dále přesvědčeni o tom, že křesťanství je motivačním faktorem ke konání pomoci druhým. Jsou dále přesvědčeni, že křesťanství může předávat společnosti, byť ta nežije v křesťanské víře, hodnoty, a některé důrazy

z oblasti mezilidských vztahů a chování se jedince ke společnosti Například lásku k lidem, hodnoty apod..

Následně jsem provedl analýzu rozhovorů s těmi, kteří se hlásí ke křesťanské víře. Všichni dotazovaní odpověděli kladně na otázku, zda se v současné době podílí na nějaké pomoci druhým jako dobrovolník. Také všichni dotazovaní považují dobrovolnou pomoc za součást svého života. Nikdo z dotazovaných nepočítá s tím, že by se dobrovolné činnosti vzdal.

Témata, která jsem následně rozdělil do kategorií jsou tato: Jak se projevuje Vaše víra v běžném životě? Co Vás přivedlo k dobrovolné pomoci? Co Vás u ní drží a motivuje? Bylo Vaše rozhodnutí ovlivněno vírou? Má být dobrovolná pomoc druhým jednou ze základních priorit křesťana? Co by měla společnost od křesťanů převzít ve vztahu k dobrovolné pomoci?

Jak se projevuje Vaše víra v běžném životě?

Zde dotazovaní uváděli více odpovědí. Nejčastější byla „návštěva kostela“ (celkem 12x). Dále „modlitba“ (9x), „život dle Bible“ (6x), „aktivní účast na životě církve“ (6x) a četba Bible (3x)

Co Vás přivedlo k dobrovolné pomoci?

Nejčastější odpovědí, stejně jako o lidí bez křesťanského vyznání je „prostředí, ve kterém vyrůstám“ (7x), ve třech případech se objevuje odpověď „křesťanství“ a dvakrát se objevuje „náplň dobrovolné práce“.

Co Vás u dobrovolné práce drží, co Vás motivuje?

Opět nejčastější odpovědí je „naplnění“ (6x), dále se objevuje „touha pomoci“ (2x) a „smysl té práce“ (2x).

Bylo Vaše rozhodnutí ovlivněno Vaší vírou?

Zde všichni dotazovaní odpověděli že ano. Ovšem je třeba zdůraznit, že pouze dva dotazovaní uvedli vliv přímý „*k dobrovolné pomoci druhým mě přivedla i má víra*“. Ostatní neuvádí tento vliv jako přímý. Například odpověď: „*Že bych si řekl, jsem křesťan a proto musím pomáhat, tak to asi ne.*“ ukazuje, že se jedná o vliv zprostředkovaný. Nejčastější odpověď vystihuje tato: „*má výchova byla křesťanská, a tedy pokud jsem byl ovlivněn výchovou, pak to je jistě i křesťanstvím.*“

Má být pomoc druhým jednou ze základních priorit křesťana?

Jednoznačné ano se objevuje 12x. Jedna z odpovědí jde dále, když říká „*podmiňovací způsob není na místě, neboť to tak již nyní je*“. Ve třech případech je odpověď záporná. Smysl záporné odpovědi vystihuje tato věta: „*Nelze někoho považovat za horšího křesťana jen pro to, že svou víru praktikuje jinak, než pomocí druhým.*“

Co by měla společnost ve vztahu k pomoci druhým od křesťanů převzít?

Zde je mnoho různých odpovědí. Mezi odpověďmi najdeme: nezištnost (2x), morálku (2x), být vzorem druhým (3x), toleranci (2x) a dále jedenkrát obětavost, ochotu pomoci, lásku k lidem. Jedna z odpovědí odráží pohled společnosti na křesťany. „*Společnost vnímá, že křesťanství ovlivňuje lidi k pomoci druhým.*“

Mimo tyto okruhy se dvakrát objevuje názor, že církev je základem pro pomoc druhým. Poskytuje jak materiální, tak i duchovní pomoc těm, kteří se rozhodnou pomáhat druhým. Tím je velkým stimulem pro své členy, kteří pak pomáhají druhým.

Při analýze rozhovorů jsem došel k závěru, že primární motivací k rozhodnutí pomáhat je prostředí, ve kterém člověk vyrůstá. Tedy rodina, přátelé, společenství. Víra přistupuje až následně, tedy ve chvíli, kdy člověk pomoc koná. Tehdy je žití v křesťanské víře výhodou, dává zázemí a dodává sílu ve chvílích, kdy člověk ztrácí ostatní motivaci. Na druhou stranu respondenti hovoří o zprostředkovaném vlivu křesťanství, neboť jak výchova, tak i prostředí, které je utváří jsou křesťanské. Dalšími motivanty jsou naplnění, smysl práce, kterou dotyčný koná a touha pomoci.

Všichni dotazovaní vidí velký podíl své víry na rozhodnutí se k dobrovolné pomoci. Většina z těch, kteří vyrůstali v křesťanském prostředí, ovšem tento vliv vnímá skrze výchovu a společenství, které je formovalo. Nesetkáme se tedy s osobním rozhodnutím pomoci z víry, ale jde o komplexní vliv předávání křesťanských hodnot a vztahů mezi lidmi.

I mezi křesťany najdeme názor, že pomoc druhým by neměla být zásadní prioritou pro každého křesťana. Přestože většina v tomto poslání vidí důraz křesťanství, nemá být ochota pomoci měřítkem „pravosti“ křesťana.

8.4 Závěry výzkumu

Při srovnání motivace lidí, kteří se hlásí ke křesťanské víře a těch, kteří se ke křesťanské víře nehlásí dojdeme k závěru, že obě skupiny mají téměř totožné motivace. Tedy prostředí (rodina, přátelé), které je formuje. Rozdíl je ovšem v tom, že křesťané vidí za svojí výchovou vliv křesťanství a křesťanského společenství ve kterém žijí. V tomto smyslu tedy nelze hovořit o přímé motivaci křesťanstvím, nýbrž o motivaci zprostředkované.

Zajímavým výsledkem se ukázal fakt, že lidé z mimokřesťanského prostředí považují křesťanství za

inspirativní k pomoci druhým. Že považují křesťanství za výrazný motiv k pomoci druhým. To ovšem nepotvrzuje analýza odpovědí lidí, kteří se ke křesťanství hlásí. Ti vliv křesťanství nevyklučují, ale nekladou jej na první místo své motivace. Respektive mluví o zprostředkované motivaci (viz výše). Obě dotazované skupiny lidí považují za vhodné, aby se společnost v oblasti pomoci druhým inspirovala v učení církví a v křesťanském poselství.

Výzkum nám nepotvrdil první vytyčený problém. „Zásadní motivací člověka žijícího v křesťanské víře k nezištné pomoci druhým je právě jeho křesťanská víra.“ Výzkum ukázal, že tento faktor není zanedbatelný, ale není zásadním a hlavním motivem ke konání dobrovolné pomoci druhým. Tímto zásadním motivem je prostředí, ve kterém člověk vyrůstá.

Pokud porovnáme obě skupiny a jejich tvrzení, že „motivace je důsledkem výchovy“, bylo by vhodné sledovat jev, že k sociální činnosti může vézt výchova křesťanská, ale i světská. V kontextu odpovědi, „křesťanství již světu dalo vše co mohlo“ můžeme vidět potvrzení faktu, že současná střeoevropská společnost je založena na křesťanských hodnotách. Rozdíl ve vnímání této skutečnosti je pouze ten, že lidé žijící v křesťanské víře si tento fakt uvědomují, spojují si jej se svou vírou, přijímají jej a jako křesťanský apel následují. Lidé, kteří se ke křesťanské víře nehlásí, vidí tento princip pouze jen jako jednu z mnoha morálních zásad lidské společnosti, kterou případně aplikují.

Druhý vytyčený problém byl výzkumem potvrzen. „Člověk žijící v křesťanské víře považuje dobrovolnou pomoc druhým za zásadní úkol člověka ve společnosti“. Kromě dvou respondentů všichni dotazovaní považují dobrovolnou činnost za zásadní prioritu pro člověka žijícího v křesťanské víře.

Otázkou ovšem zůstává, zda případný výzkum prováděný mezi křesťany, kteří žádnou dobrovolnou pomoc nevykonávají, by nezpochybnil právě získané závěry. Hypoteticky můžeme totiž uvažovat o skutečnosti, že každý, kdo koná dobrovolnou službu pro druhé, ji považuje za zásadní úkol každého člověka. Z výzkumu totiž vyplynulo, že všichni dotazovaní se ve svém životě dobrovolné pomoci nechtějí vzdát.

Závěr

Dějiny sociální práce a dějiny církve se na mnoha místech setkávají. Vzájemně se v průběhu staletích ovlivňují, doplňují, vzájemně na sebe odkazují. Nelze zkoumat dějiny sociální práce či dějiny církev bez toho, aniž bychom vzali v potaz tento vzájemný vztah a dějiny těchto dvou fenoménů oddělili. Peter Morée to jen potvrzuje slovy: „*Je všeobecně známé, že sociální práce jako profese, má své základní kořeny v církvi.*“¹⁴¹

Po té, co jsem provedl analýzu církevních dokumentů¹⁴² je zřejmé, že církev sebe sama považuje za zásadního hráče v sociálních aktivitách společnosti. Považuje pomoc druhým za svoje poslání, bez kterého by nemohla plně sloužit světu a plnit tak své poslání, ke kterému ji váží slova Ježíše Krista. Proto se dle svých možností snaží svoje poslání naplňovat. Její aktivity jsou nedílnou součástí demokratických společností a přínos k sociální stabilitě společnosti se ukazuje platným. Křesťanská církev má široký potenciál ve svých členech. Při následování hodnot církve a při víře v Boží slovo, vykládané církevními autoritami a konané církevními institucemi, přijímají výzvu ke konání dobra a stávají se pomocníky či služebníky druhých.

V úvodu jsem si vytyčil ukázat, že církev vždy byla nedílnou součástí sociálního systému a mnohdy i tím, kdo s touto prací začínal. Tento fakt se ukázal jako nepřehlédnutelný. Církev, díky hlásání tolerance a lásky ke všem lidem, dokázala jako první reagovat na sociální problémy společnosti. Dokázala se postavit chudobě, nemocem

¹⁴¹ Morée, P.: *Faces of Diakonia, Kerkinactie, Utrecht, 2006, str. 29*

¹⁴² Na první pohled se může zdát, že sociální činnost je doménou katolické církve. V protestantském prostředí se totiž s dokumenty podobnými encyklikám nesetkáme. Díky decentralizaci a širokému spektru protestantských církví neexistují jednotné dokumenty. Je také pravdou, že v tomto prostředí je kladen větší důraz na samotnou činnost, než na proklamace a motivační dokumenty. Katolická církev klade velký důraz na tradici a odkaz církevních představitelů a myslitelů, na rozdíl od protestantských církví, které mají jako jediný autoritativní text Bibli.

a osamocení a její pomoc se stala základem další institucionalizované službě. Církev nikdy nezapomíná na důraz Kristova odkazu a jeho přikázání lásky: „*Miluj bližního svého jako sám sebe*“.¹⁴³

Aby mohly být církve stále partnerem státu v budování sociálně stabilní společnosti, je třeba dbát na to, aby její sociální činnost nebyla provázána s činností misijní. Toto spojení se ze strany církve může jevit jako přínos, neboť je možné jedním konáním naplňovat více poslání církve samé¹⁴⁴, ovšem na druhou stranu může zavírat cestu ke komunikaci se státními institucemi, které jsou bez vazby na náboženské vyznání. Úzké propojení pomoci a misie může také negativně působit na potencionální klienty a jejich rodiny, které přichází ze sekulárního prostředí a které mohou takové působení vnímat jako nepřijatelnou manipulaci. Církev ne vždy umí předávat své hodnoty a důrazy těm, kteří v křesťanské víře nežijí.

Přestože teoretická část práce jasně ukazuje, že církve se snaží motivovat své členy k pomoci druhým, podpůrná praktická část nám zcela nepotvrdila, že členové církve konají svoji pomoc z důvodu motivace svojí vírou, tedy z důvodu příslušnosti ke křesťanské církvi. V jednom z výzkumných rozhovorů se objevila myšlenka, že v církvi není slyšet apel k pomoci druhým, protože je to součástí zvěsti Ježíše Krista. Církev v dnešní době vyzývá k pomoci druhým na základě solidarity, lidských vztahů, spravedlivé a vyvážené společnosti, ale vytrácí se motiv čistě biblický. Tedy pomáhejme, neboť to po nás vyžaduje Ježíš Kristus. Tento trend má zřejmě za následek fakt, že z motivace křesťanů se vytrácí osobní rozhodnutí víry a pak se mnohdy shoduje s motivací těch, kteří se ke křesťanské víře nehlásí. Základem je výchova, hodnoty, společenství či

¹⁴³ Bible, ČEP, Marek 12, 31

¹⁴⁴ Tedy nejen konat dobro, ale také zvěstovat evangelium a šířit zvěst o Ježíši Kristu jako Pánu a Spasiteli

prostředí, ve kterém dotyčný žije. Sféra, která je ovlivněna takzvanými křesťanskými hodnotami, bez důrazu na příslušnost k církevní tradici.

Věřím, že některé poznatky a závěry mé práce budou inspirací pro ty, kteří v církevním prostředí formují sociální činnost, kteří hledají cestu jak církevní práci ještě více přiblížit společnosti. Sociální činnost je církvi vlastní a je třeba ji umět světu dávat. Především je třeba si uvědomovat problém slučování misie a pomoci druhým. I v Bibli se setkáme s příkladem pomoci, kdy apoštolové Petr a Jan nejprve konají skutek pomoci a teprve až po otázce v čí moci tak činí odpovídají, že z moci Ježíše Krista.¹⁴⁵ Slučováním misie a sociální činnosti by křesťané přišli o svou přednost, tedy o důraz na pomoc všem, bez rozdílu příslušnosti k jakémukoliv společenství církve či společenství mimo církev.

Jako závěr, který podtrhne závěry práce, bych rád uvedl slova Matouška, který popisuje význam křesťanských církví a dokazuje, že církev měla a v současné době má a pravděpodobně i do budoucna bude mít, významný vliv na sociální aktivity ve společnosti. *„Náboženská víra je nejen inspirací při zakládání podpůrných institucí, je i významným činitelem v přímé práci se sociálně hendikepovanými lidmi... ..Praktická zkušenost lidí pracujících v pomáhající profesi potvrzuje, že víra je pro mnoho lidí oporou při zvládání náročných životních situací“¹⁴⁶.*

¹⁴⁵ Více v příběhu „Uzdravení chromého“, Bible, ČEP, Skutky 3. kapitola

¹⁴⁶ Matoušek O. a kol.: Základy sociální práce, Portál, Praha, 2001, str. 44

Použitá literatura a další zdroje

Akademický slovník cizích slov I. a II., Kolektiv autorů, Academia, Praha 1995, ISBN 80-200-0497-1

Bahounek, J.: *Sociální učení církve*, Petrov, Brno 1991, ISBN 80-85247-14-3

Bahounek, J.: *Sociologický systém sociální nauky církve*, Brněnské angelicum, Brno, 2001

Benedikt XVI: *Deus Caritas est*, Česká biskupská konference, Praha 2006, ISBN 80-86949-03-6

Bible: Český ekumenický překlad, Praha, 1985

Češka, J.: *Římský stát a katolická církev ve IV. Století*, Univerzita J.E.Purkyně, Brno, 1983

Disman, M.: *Jak se vyrábí sociologická znalost*, Karolinum, Praha 1993, ISBN 80-7066-822-9

Doležel J.: *Bůh na straně chudých - Biblické inspirace sociální práce*, Caritas - VOŠ sociální, Olomouc, bez vřočení

Eusebius, P.: *Církevní dějiny*, Česká katolická charita, Praha, 1988

Frič, P.: *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice*, Agnes a NROS, Praha, 2001

Funda, O. A.: *Křesťanství, jev lidských dějin a kultury*, Univerzita Karlova, Praha, 1992

Halama, J.: *At' není u tebe potřebných*, ETF UK, disertační práce, Praha 1992

Hamari, M.: *Skvělá alternativa*, in *Modré z nebe*, zpravodaj Diakonie ČCE, číslo 6 ročník 2007

Heidenreich, U.: *Mut zur Tat - Johann Hinrich Wichern*, Agentur des Rauhen Hauses, Hamburg, 1997, ISBN 3 7600 0798-8

Homola, M.: *Motivace lidského chování*, SPN , Praha 1972

Hromádka, J.L.: *Křesťanství v myšlení a v životě*, Orbis Praha, 1931

Hynek, J.: *Motivace k dobrovolnictví*, závěrečná práce kurzu efektivního řízení, Asociace manažerů absolventů, Praha 2005

Charitativní služba církve, Česká biskupská konference, Praha 2005

Chráška, P.: *Má víra vliv na lidské rozhodování?*, UK FSV, bakalářská práce, Praha 1997

Jeřábek, H.: *Úvod do sociologického výzkumu*, Karolinum, Praha 1992

Jeschke, J.B.: *Služba církve*, soubor přednášek Komenského evangelické teologické fakulty, 20.5. - 1.6. 1961

Kanapa, J.: *Sociální učení církve*, Nakladatelství politické literatury, Praha 1964

Kišš, I.: *Sociálna problematika v evanjelickej teológii*, EBF UK Bratislava, 2001, Bratislava

Krebs, V., Duddisová, J., Pláková, O.: *Sociální politika*, Codex, Praha, 1997

Machovec, M.: *Ježíš pro moderního člověka*, Orbis, Praha 1990, ISBN 80-235-0015-5

Matoušek, O.: *Základy sociální práce*, Portál, Praha 2001, ISBN 80-7178-473-7

Molnár, A., Říčan, R.: *Dvanáct století církevních dějin*, Kalich, Praha 1989, ISBN 80-7017-060-3

Morée, P.: *Faces of Diakonia*, Kerkinactie, Utrecht 2006, ISBN 973-661-896-X

Nakonečný, M.: *Motivace lidského chování*, Academia, Praha 1996, ISBN 80-200-0592-7

Novotná, V., Schimmerlingová, V.: *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*, Univerzita Karlova, Praha, 1991, ISBN 80-7066-483-5

Opatrný, A.: *Pastorační péče v sociální práci*, Pastorační středisko, Praha, 2000

Pargament, K. I.: *The psychology of religion and coping*, The guildford press, Nex York, 1997, ISBN 1-57230-664-5

Petras, M.: *Diakonie jako jeden ze subjektů neziskového sektoru*, UK FF, katedra SOCP, postupová práce, Praha 1996

Roeckle, G.: *Diakonische Kirche, Sendung - Dienst - Leitung*, Neukirchener, Německo, 1990, ISBN 3-7887-1325-9

Schmalt, H.D., Schneider, K.: *Motivation*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart, 1981, ISBN 3-17-004898-8

Sociální encykliky 1891 - 1991, Zvon, Praha 1996, ISBN 80-7113-154-7

Sociálne encykliky, Spolek svateho Vojtecha, 1997, Trnava, ISBN 80-7162-203-6

Sociální pastýřské listy, Česká křesťanská akademie, Praha 1998, ISBN 80-85795-33-7

Sozanská, O., Tošner, J.: *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, Portál, Praha 2002, ISBN 80-7178-514-8

Šikýřová, H.: *Spiritualita a sociální práce*, Univerzita Karlova, FF, diplomová práce, katedra SOCP, 2006

Štěpán, J.: *Diakonicko- sociální práce v historii Církve bratrské*, Praha, 1998

Tokárová, A.: *Sociálna práca*, Filosofická fakulta Prešovskej univerzity, Prešov, 2003

Tomeš, I.: *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*, Socioklub, Praha 2001, ISBN 80-86484-00-9

Vašek, B.: *Dějiny křesťanské charity*, Dobrá kniha, Olomouc, 1941

Wulf, H.: *Fundamente der diakonie*, Christlicher zeitschriftverlag, Berlin, bez vnočení

Dokumenty

Církevní řád adventistů sedmého dne, Česko - Slovenská unie Církve adventistů s.d., Praha 2006

Černý P., *Misie jako evangelizace a sociální akce*, přednáška, 2005

Péče o Boží stvoření, dokument přijatý na zasedání generální konference CASD, 1992

Pravidla přípravy k diakonátu, přijatá 1. zasedáním 30. synodu ČCE dne 15. prosince 1999

Řád diakonické práce platný od 1.1.2007, schválený 4. zasedáním 31. synodu ČCE

Sborník písemných materiálů z konference Diakonie v ČR a ERC, 7.-8. června 2002, Brno

Ústava Adventistů sedmého dne, Advent - Orion, Praha 2006

Výroční zpráva ADRA, 2005

Zásady Církve Bratrské, Rada Církve bratrské v ČR, 1997

Papežské encykliky

Lev XIII., *Rerum novarum*, 1891

Pius XI., *Quadragesimo anno*, 1931

Jan XXIII., *Mater et Magistra*, 1961

Jan XXIII., *Pacem in terris*, 1963

Pavel VI., *Populorum progressio*, 1967

Pavel VI., *Octogesima adveniens*, 1971

Jan Pavel II., *Laborem exercens*, 1981

Jan Pavel II., *Sollicitudo rei socialis*, 1967

Jan Pavel II., *Centesimus annus*, 1991

Benedikt XVI., *Deus caritas est*, 2006

On line webové stránky

<http://www.casd.cz> - [citováno 5.března 2008]

<http://cs.wikipedia.org/wiki/altruismus> [citováno 15.ledna2008]

<http://www.adventist.org/beliefs/statements.html> - [citováno 5.března 2008]

<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=377> [Citováno 18.března 2008]

www.apha.cz [citováno 25. ledna 2008]

www.cb.cz [citováno 25 ledna 2008]

www.diakoniecec.cz - [citováno 28.ledna 2008]

www.evangnet.cz - [citováno 25.ledna 2008]

www.charita.cz [citováno 25. ledna 2008]

www.osf.cz/socialniprace/historie.html - [citováno 20.
listopadu 2006]

www.srcce.cz - [citováno 25.ledna 2008]

Přílohy

Pro příklad byly vybrány čtyři rozhovory z celkového počtu dvaceti sedmi dotazovaných.

Rozhovor se ženou, 24 let, svobodná, ke křesťanské víře se nehlásí

ii

Rozhovor s mužem, 23 let, svobodný, ke křesťanské víře se nehlásí

iii

Rozhovor se ženou, 49 let, vdaná, ke křesťanské víře se hlásí

iv

Rozhovor s mužem, 28 let, svobodný, ke křesťanské víře se hlásí

v

Rozhovor se ženou, 24 let, svobodná, ke křesťanské víře se nehlásí

Podílíš se v současné době na pomoci druhým jako dobrovolník?

Ano

A kde?

V občanském sdružení, které pracuje s dětmi z dětských domovů.

A co je tvojí náplní práce?

Připravuji akce pro děti z dětských domovů, které umožňují dětem vyrazit ven z domovů, nabízí vícedenní zážitkové akce, připravujeme aktivní volný čas pro ty, kteří nemají nic jiného ke konání. Také se podílím na projektu zážitkové pedagogiky, zaměřené právě na rozvoj dětí z DD

A co tě přivedlo k tomu dělat dobrovolníka?

Asi hlavním motivem byli přátelé.

A proč zrovna děti z dětských domovů ?

Kamarádka mě pozvala na jednu z jejich akcí, a vzhledem k tomu, že mám ráda outdoorové aktivity, sama mnohdy jsem účastníkem různých akcí, tak jsem si říkala, proč to nezkusit s někým, komu mohu pomoci a kdo může čerpat z toho, co umím.

A proč ses rozhodla k dobrovolné práci ?

Naplňuje mě to. Protože mám hezký pocit z toho, když těm dětem mohu pomoci. že mám pocit, že mě o neublíží a jim to pomůže. Děti lásku nemají a já ji mohu rozdávat. To že já přijedu, děti mi skočí do náruče a já s nimi několik hodin jsem mě naplňuje. Myslím, že jim mohu hodně dát?

A jak velkou roli hraje ve tvém životě pomoc druhým?

No, přestože nejde o klasickou pomoc, tak i ve své práci pomáhám druhým. Většina času mého života je strávena pomoci druhým, tedy myslím, že je tou nedílnou součástí mého života

A jsi ochotna přiznat, že Ježíš Kristus je Pán a Spasitel?

Ne. Já to tak necítím

A myslíš, že je něco pravdy na tom, že křesťany motivuje k pomoci druhým právě jejich víra?

Určitě. Hodně lidí, kteří jsou věřící, tak jsou motivováni svojí vírou k práci, kterou dělají. Znáám hodně lidí, kteří jsou věřící a právě dělají dobročinné akce a snaží se pomáhat lidem. Myslím, že to, z čeho víra vychází, může motivovat lidi k tomu, aby se chovali, tak jak se chovají.

A myslíš, že je možné do naší společnosti přenášet křesťanské motivace?

Myslím že ano. Obecně náboženství a lidi, kteří v něco věří, jsou šťastnější, než lidi kteří v nic nevěří. Tedy leze něco přenášet. Ale je třeba, aby víra nebyl zcela vyhraněná. Když věřící člověk má například modlitbu, tak je třeba ji aplikovat na společnost, aniž by byla nekompromisní. Je prostě třeba, aby křesťané dokázali svoji víru a přesvědčení aplikovat na nevěřící cestou, která není tak agresivní. Je třeba je aplikovat. Pak je možné, aby se křesťanské principy implementovaly do světa.

Rozhovor s mužem, 23 let, svobodný, ke křesťanské víře se nehlásí

Podílíš na nějakých činnostech pomoci druhým jako dobrovolník?

Ano

Co je Tvoji náplní dobrovolné činnosti?

Pracuji v nízkoprahovém klubu pro děti a mládež. Jde zde o kontaktní práci, nabídku volnočasových aktivit. Jedná se o sociální aktivitu.

A co tě přivedlo k práci v tomto klubu? Proč ses rozhodl k pomoci v tomto klubu? Co bylo tím impulsem, že jsi si řekl: Ano, já chci pomáhat jako dobrovolník?

Byla to vazba na ten prostor, který jsme pomáhal utvářet. Podílel jsme se jako dobrovolník již na vzniku samotného prostoru, ještě před tím, než začal pracovat tento klub. Později jsem začal studovat sociální práci a naplňovalo mě to.

Tedy rozumím tomu dobře, že Ti šlo spíš o ten prostor než o lidi?

No to také, ale rozhodně mě v té době začali zajímat volnočasové aktivity pro děti a mládež, a v utvářejícím se klubu sem našel to, co mě baví .

A jak velkou roli ve tvém životě hraje pomoc druhým lidem?

No celkem velkou. Je to věc, kterou bych se chtěl v budoucnu živit.

Dokážeš zařadit, jak velkou? Je to něco, bez čeho bys nemohl být?

Nemohl bych bez toho být, protože málokde člověk přijde k tak kreativní práci, než v neziskovém sektoru. Člověka tato práce rozvíjí a já v n vidím smysl.

Jsi ochoten říct, že Ježíš Kristus je tvůj Pán a SPasitel?

Ne.

A co si myslíš o tvrzení, že křesťanství může být výrazným motivem k pomoci druhým?

Já moc pachatele dobra z křesťanských principů nemám moc rád.

Proč?

Protože oni jsou takoví, že o tom lze mluvit ve smyslu "páchat dobro". Mnohdy to nejsou profesionálové, mnohdy sociální činnost spojují s evangelizací. Spojují dvě věci, které dle mého názoru nemají spolu nic společného. Práce s druhými, dobrovolnictví sice vychází z křesťanských principů, stejně jako celá naše kultura, ale nelze pomoc spojovat s evangelizací s čímž mám špatnou zkušenost.

A myslíš, že přeci jen zde něco, co se lze od křesťanů učit ? Je možné od nich něco převzít?

To co bylo možné převzít, to již kultura převzala. Není to o tom se nyní učit od křesťanů. ale máme již v sobě zakořeněny křesťanské hodnoty, aniž bychom byli křesťany.

Když mluvíš o křesťanské kultuře. Co si myslíš, že je tím převzatým do společnosti ?

No jednoznačně morální principy, pomáhání potřebným. To vidím jako společné pro všechny náboženství. My jsme to převzali od křesťanů, ale jistě i jiné společnosti čerpají ze svých náboženství

Rozhovor se ženou, 49 let, vdaná, ke křesťanské víře se hlásí

Jste ochotna říci, že Ježíš Kristus je Váš spasitel a Pán?

Ano.

Jak důležitou roli ve Vašem životě hraje pomoc druhým lidem?

Hraje velkou. Byla jsem tak vychovaná. Není mi zatěžko pomáhat druhým lidem.

Co Vás k tomu vede? Co Vás motivuje? Jen výchova, nebo něco dalšího?

Převážně je to výchova z rodiny. Vzhledem k tomu, že jste se ptal na víru, tak přemýšlím, zda je to právě ona tím motivem, a musím říci, že není. To že jsem v církvi, není hlavním motivem k tomu, abych pomáhala druhým.

Takže to hlavní byla výchova?

Ano, výchova, směřování a pocit že někomu mohu pomoci je na prvním místě v motivaci.

A Vaše výchova byla také křesťanská?

Ano, jsem odmalička z křesťanského prostředí, ale na výchovu ke vztahu k druhým mám tuto vzpomínku: Pozdravit člověka, i když jej potkám vícekrát, a úsměv nic nestojí. To bylo hlavní součástí výchovy. Maminka vždycky také pomáhala a přitom není praktikující křesťan v tom smyslu, že by chodila pravidelně na bohoslužby, ale samozřejmě ví, že nad námi někdo je.

Vy se tedy dnes podílíte na jakých aktivitách jako dobrovolník?

Moje dobrovolnická činnost je převážně věnována obecně prospěšné společnosti Jeden svět, která se orientuje na pomoc třetímu světu. Fair trade je mojí největší dobrovolnickou činností. A dále pokud je možné nazvat aktivity v církvi jako pomoci, tak to také.

A proč zrovna Fair Trade?

To si myslím, že bylo řízeno ze shora, neboť já na náhody nevěřím. To že jsme se poznala s paní, která Fair Trade v naší republice rozjela, a že jsem dělala dobročinný trh a na něm se prezentoval obchod Jednoho světa, beru jako Boží vedení. Této dobrovolnické práci se věnuji již 6 let.

Nelze tedy říct, že by Vás k tomu přivedla právě víra?

Spíš bych to nazvala svým přesvědčením a směřováním.

Myslíte, že to, že někdo je věřící, může být pomoci ve chvílích, kdy člověk už nemůže?

Myslím že určitě. Myslím si, že i rodinné zázemí a partner, který povzbuzuje a dá i on ten doping, že je velmi důležité. Dnes už i moje dospělé děti, kteří mi fandí. Ale pak sám když už je člověk na pokraji, a když už si myslí, že už ne, že už končí, tak modlitba tou posilou je. Určitě je důležitá.

Myslíte si, že pomoc druhým by měla být pro křesťana jednou ze základních priorit lidí žijících ve víře?

To je složitá otázka. Určitě. Nevím zda z priorit, ale myslím si, že by to křesťanům nemělo být zatěžko. Nemělo by jim to být cizí. Ta motivace by tam měla být.

A proč?

Určitě se nabízí, že Ježíš k tomu samozřejmě nějakým způsobem vede. Ale nevím do jaké míry my, jako křesťané ve sborech děti k tomu směřujeme. Mám pocit, že právě moc ne. Protože dnešní mladí mají tolik nabídek a aktivit, a jsou tak na sebe hodně orientovaní, že jim ta pomoc dělá problém.

Myslíte, že jsou křesťanské zásady k pomoci druhým nějakým způsobem přenositelné do sekulární společnosti?

Já jsem hodně obklopena lidmi kteří vyrůstali ve křesťanském prostředí. Ale i díky těmto dobrovolnickým aktivitám a i díky tomu jak já jsem směřovaná, tak přitahuji lidi takto orientované a přitom nejsou věřící a pomoc jim není zatěžko. Ale opět je o výchově a o rodinném zázemí. Mají posilu a mají z toho dobrý pocit. Ale jsou i tací, kteří říkají, že spousta lidí u nás v ČR jsou potřební a proč se tedy orientujeme jen ven a následně sami iniciují pomoc dovnitř. Tím si myslím, že právě jako křesťané inspirujeme ostatní. Ale pokud se ptáte, zda církev a my umíme vysílat tyto signály ven do sekulárního světa, tak si myslím že to nabízíme. A například v Diakonii a další sociální pomoci nabízíme vzor k pomoci a i lidé z nevěřícího prostředí hledají místo v křesťanských zařízeních, než ve státních zařízeních. V nich je právě cítit, že ač jsou zaměstnanci nevěřících, je tam cítit duch pomoci.

A závěrem, můžu se zeptat jak se ve tvém životě projevuje to, že jsi křesťan?

Ano. Samozřejmě modlitby jsou to, čím končím den, protože člověk tak hodnotí a bilancuje. Pravidelně navštěvuji bohoslužby. Neděle bez toho, aniž bych šla do kostele, mi nedává pocit naplnění. Není to pak pro mě neděle. I když ji prožiji nějak, tak prostě to, že jsem nebyla na bohoslužbách, mi není příjemné.

Rozhovor s mužem, 28 let, svobodný, ke křesťanské víře se hlásí

Podílíš se na nějaké pomoci druhým jako dobrovolník ?

Dobrovolníkem jsem již od svých 15ti let. Dříve především v sociální oblasti – kluby pro mládež, krizová centra apod. dnes se jedná především o volnočasové aktivity dětí a mládeže

Máš toho hodně za sebou. Co tě přivedlo k pomoci druhým ?

No, abych řekl pravdu, již si zcela nepamatuji na začátek. Bydlel jsem kdysi na vesnici a tak co si člověk neudělá to nemá. To byl možná první impuls. A pak jsem přišel do Prahy a bylo mnoho možností co dělat, také studium mi rozšířilo obzor a mě to především bavilo. I když jsem za to nic nedostával. Nemusel jsem hledat peníze na obživu a tak jsem mohl dělat to co mě bavilo.

A jak velkou roli hraje ve tvém životě pomoc druhým ? Nebo jde jen o naplnění volného času ?

No, já mám v sobě zakořeněno, že když někdo něco potřebuje, nebo mě požádá, tak málokdy řeknu že ne. Až mi to ostatní vyčítají. Snažím se o to, aby lidi byli spokojeni a pokud k tomu mohu přispět, tak neváhám. Tedy v tomto smyslu je neoddelitelnou součástí. Na druhou stranu to není tak, že kdybych alespoň chvíli nepomáhal, tak se pro mě zboží svět. Prostě jsem nachystám pomoci, ale nyní už tolik tu pomoc aktivně nevyhledávám jako dřív.

Věříš, že Ježíš Kristus je pán a Spasitel?

Ano věřím.

A lze říci, že tvé rozhodování pomoci je nějak ovlivněno tvou vírou ?

Hm. Že bych si řekl, že jsem křesťan a proto musím pomáhat, tak to asi ne. Na druhou stranu, má výchova byla křesťanská, moje dospívání bylo pod vlivem křesťanské církve a tak z toho pohledu ano. Tedy odpověděl bych, že asi nepřímo ano.

A mají dle tebe mít křesťané pomoc druhým jednu ze svých zásadních priorit ?

Zcela jistě.

A proč by tomu tak mělo být ?

Protože křesťané stále hledají, co tady na světě dělat. Jak o sobě mluvit, jak se přiblížit ostatním a jak to udělat, aby se národ na církev nekoukal skrz prsty. A právě v pomoci druhým můžeme krásně ukázat, že křesťan k něčemu společností je. Že jsou to ti, kteří se nehoní jen za bohatstvím, ti kdo myslí na druhé. Aby si nevěřící říkali: Křesťané, to jsou ti, kteří pomáhají, kteří jsou hodní a člověk se na ně může spolehnout.

Myslíš, že by se křesťanské hodnoty pomoci druhým měli přenášet do sekulární společnosti, a zda je společnost vůbec schopna tyto hodnoty přijmout?

Zcela určitě. A ono to tak je. Žijeme ve střední Evropě, která je na křesťanských principech založena. Tolerance, láska k lidem, nediskriminace, pomoc slabším atd. To jsou vše křesťanské hodnoty, které již společnost přijala. A pokud je něco nyní, tak asi láska k lidem. To, že lidé mají spolu být za dobře a ne proti sobě bojovat a předhánět se.

A jak se projevuje Tvoje křesťanská víra v praxi ?

Chodím o kostela, před jídlem se modlím, připravuji biblické výklady pro jiné lidi. A hlavně se za příslušnost k církvi nestydím.

Resumé - Altruism and solidarity in christianity as an impetus of social work

Christian churches have repeatedly affected the history of social work. A variety of charitable projects were born in church environment and church members were among the first social workers ever. Do Christian churches have such a remarkable influence on social work evolution? Is Christian altruism, help without the expectation of subsequent satisfaction, involved in social services development? Is the social mission of humanity truly part of the accents of church doctrine? This paper tried to evaluate whether the church highlights, supports and develops social and charitable pursuit, if it invites its members to gratuitous support for other members of the community and if it was at the eve of social activities in contemporary society.

In search of reply to these crucial issues I focused on the Bible in the first place. It is in this core document that potential proofs of social accents may be found. Both the Old and the New Testament document the evidence, the latter thru Jesus focusing on helping thy neighbour, which is essential to the Gospel message.

Further historical development confirms the social orientation of the church. In the first centuries of our age, in both the times of Christians' persecution and in the years following the Edict of Milan, the church was very active in helping those in need, not regarding their social status or church membership.

Further development to the social work within the Roman Catholic Church, dominant among the Christian churches, were provided thru papal encyclicals. I've made a close scrutiny the ten most important ones. A careful comparison and evaluation of their internal development manifested the social issues which appeared among nations across ages and the topics which remain unsolved, according to the proclamation of the Popes. The shifting accent of topics was clearly an inspiration for a number of Catholic churchgoers and can be even perceived as a sort of challenge for them.

To make the perception equilibrated in terms of denominational focus, I also evaluated the formation of institutionalized social and charitable work in the protestant environment. The German Lutheran church gave birth to diaconical work, which in turn translates itself into similar frameworks in protestant churches across Europe.

Finally, my research examined contemporary social and charitable church projects in Czech lands. This social heritage is relevant even nowadays and the church charitable institutions form an important part of Czech social system.

After analysing this set of documents, I concluded that Christian churches willingly develop social projects. Subsequently, thru a supplementary research apparatus of interviews, I tried to evaluate whether the official church doctrine of social accent has any bearing among those who are in charge of social and charitable projects, mainly those, who declare themselves as Christian.

This rigorous analysis of historical documents, current practice and discussion with social services providers led to a conclusion that the Church perceives social activities as one of its core missions. Social work is even directly tied to declaration of faith and confession. Social work is the side of church work which can be directly beneficial to the society as a whole. However, some interviewees acknowledged that the church is failing in transmitting its central recommendation on everyday Christians and many of those who declare themselves Christian don't even mention Church belonging as a primary motivation for their social projects and commitment. On the other hand, they recognise, in surprising accordance with documents I examined, that the support of social work and inspiration to help the others is an essential part of church life in any of

the churches and therefore of any Christian. Therefore, church should not be separated from the general social system framework and its role should be accepted in full.

Resumé – Křesťanský altruismus a solidarita jako impuls k sociální práci

Historie sociální práce byla mnohokrát ovlivněna konáním křesťanských církví. Mnohé sociálně charitativní aktivity pochází z prostředí církve a její členové byli mezi prvními, kteří se sociální problematikou začali zabývat. Mají křesťanské církve opravdu takový vliv na formování sociální práce? Hraje křesťanský altruismus, tedy pomoc bez očekávání satisfakce, roli při budování sociálních služeb? A patří sociální poslání člověka opravdu mezi akcenty církevního učení? Cílem práce bylo zjistit, zda církev akcentuje, podporuje a rozvíjí sociálně charitativní činnost. Zda vede své členy k nezištné pomoci druhým a zda stála u zrodu sociálních aktivit ve společnosti.

Při hledání odpovědí na tyto otázky jsem se nejprve zaměřil na Bibli. Vzhledem k tomu, že Bible je pro křesťana základním směřujícím dokumentem, je třeba právě v ní hledat sociální akcenty. A to jak ve Starém zákoně, tak především v Novém zákoně, který obsahuje život Ježíše Krista a jeho prvních následovníků. Ježíšův důraz na pomoc bližnímu je nezpochybnitelný.

Pohled do historie, a to především do prvních staletí našeho letopočtu s přesahem do středověku, byl nezbytný k nalezení křesťanského vlivu na formování prvních sociálních aktivit ve společnosti. Jak v době pronásledování křesťanů, tak následně po vydání Ediktu milánského, je církev aktivní v pomoci potřebným. A to potřebným bez rozdílu sociálního postavení či církevní příslušnosti.

Na rozvoj sociální činnosti katolické církve, která je mezi křesťanskými církvemi majoritou, mají zásadní vliv encykliky papežů. Proto jsem podrobil analýze deset nejvýznamnějších sociálních encyklik. Jejich srovnání a především vývoj ozřejmil témata, která se v průběhu sta let objevují napříč národy a dále témata, která zůstávají dle papežů stále nevyřešena. Důraz na jednotlivá sociální témata se stal inspirující pro mnoho katolických věřících a je určitým apelem na sociální konání jich samých.

Aby byl pohled z denominačního hlediska vyvážen, uvádím i vznik instituční sociální práce v protestantském prostředí. Na poli německé luterské církve se rozvíjí diakonická práce, která položí základ pozdější církevní práci v protestantském prostředí v mnoha zemích Evropy.

Závěrem nelze opomenout současné sociálně charitativní aktivity vybraných církví na našem území. Sociální akcent v křesťanských vyznáních je živý i dnes a církevní subjekty pro sociální činnost jsou významnou součástí našeho sociálního systému.

Po analýze všech dokumentů, která vedla k závěru, že křesťanské církve usilují o rozvoj sociální činnosti, jsem podpůrným výzkumem, pomocí rozhovorů a jejich obsahové analýzy, chtěl zjistit, zda akcentování pomoci církví, má vliv na rozhodování těch, kteří sociální činnost vykonávají. A to především těch, kteří se ke křesťanské víře hlásí.

Po zkoumání historických pramenů a analýze současně platných církevních dokumentů jsem došel k závěru, že církev považuje sociální činnost za jedno ze svých základních poslání. Dokonce sociální činnost spojuje se samotným vyznáním a přiznáním se ke křesťanské církvi. Sociální činnost je pro církev tím, čím může být společnosti prakticky prospěšná. Po analýze rozhovorů se ovšem ukázalo, že církve nedostatečně přenášejí svá doporučení a snahy a mnoho z těch, kteří se za křesťany označují, nevidí mezi hlavními motivy své sociální činnosti právě příslušnost ke křesťanské církvi. Na druhou stranu se dotazovaní shodují, společně se všemi zkoumanými dokumenty a prameny, že podpora sociální činnosti a motivace k pomoci druhým je neoddělitelnou součástí života každé křesťanské církve a tedy i každého

člověka, který se ke křesťanství hlásí. Proto nemá být církev vydělována ze sociálního systému a její činnost má být plně akceptována.

Souhrn

Název práce: Křesťanský altruismus a solidarita jako impuls k sociální práci

Jméno diplomanta: Michael Erdinger

Studijní obor: Sociální práce

Vedoucí práce: Prof. JUDr. Igor Tomeš

Oponentka práce: MUDr Milena Černá

Historie sociální práce byla mnohokrát ovlivněna konáním křesťanských církví. Mnohé sociálně charitativní aktivity pochází z prostředí církve a její členové byli mezi prvními, kteří se sociální problematikou začali zabývat. Cílem práce bylo zjistit, zda církev akcentuje, podporuje a rozvíjí sociálně charitativní činnost. Zda vede své členy k nezištné pomoci druhým a zda stála u zrodu sociálních aktivit ve společnosti.

Při hledání odpovědi na otázky, které vychází ze stanoveného cíle, jsem se zabýval motivací, altruismem, solidaritou, církví a jejími dokumenty. Dále jsem hledal historické milníky, které měly vliv na formování sociální práce a vycházely z církevní činnosti.

Základní metodou, která byla v práci využívána, byla analýza dokumentů. A to analýza Bible, jako základního křesťanského písma, dále analýza papežských encyklik, které je věnována podstatná část práce a v neposlední řadě analýza současných dokumentů vybraných církví v České republice. Pro podpůrný výzkum, který měl potvrdit, či vyvrátit motivaci členů církve, jsem zvolil sběr dat pomocí nestrukturovaných rozhovorů a pro zjištění výsledku jsem provedl jejich obsahovou analýzu.

Po analýze historických pramenů a analýze současně platných církevních dokumentů jsem došel k závěru, že církev považuje sociální činnost za jedno ze svých základních poslání. Dokonce sociální činnost spojuje se samotným vyznáním a přiznáním se ke křesťanské víře. Sociální činnost je pro církev tím, čím může být společnosti prakticky prospěšná. Po analýze rozhovorů se ovšem ukázalo, že církev nedostatečně přenáší svá doporučení a snahy a mnoho z těch, kteří se za křesťany označují, nevidí mezi hlavními motivy své sociální činnosti právě příslušnost ke křesťanské církvi. Na druhou stranu se dotazovaní shodují, společně se všemi zkoumanými dokumenty a prameny, že podpora sociální činnosti a motivace k pomoci druhým je neoddelitelnou součástí života každé křesťanské církve a tedy i každého člověka, který se ke křesťanství hlásí. Proto nemá být církev vydělována ze sociálního systému a její činnost má být plně akceptována.

Přínos své práce vidím v jednoznačném potvrzení faktu, že sociální činnost je pro církev podstatnou součástí jejího bytí. Proto se společnost může kdykoliv obracet na církev jako na instituci, která je připravena pomoci tam, kde je třeba. Není možné, aby společnost nedovolovala církvi naplňovat své základní poslání. Na druhou stranu ze závěrů mohou čerpat i církve, neboť se ukázalo, že ne každý člen církve se rozhoduje pro pomoc druhým pod přímým vlivem své křesťanské víry.

Analýza papežských sociálních encyklik může být k dispozici dalším studentům, kteří se o toto téma zajímají. Nepodařilo se mi v žádné literatuře najít podobnou analýzu těchto dokumentů, které mají zásadní vliv na činnost katolické církve. Proto považuji text, který analyzuje témata a akcenty, které v průběhu sta let považují nejvyšší představitelé katolické církve, za přínos.